

БЕЛАРУСЬ

Справаздача па правах чалавека - 2015

Асноўныя палажэнні

Беларусь - аўтарытарная дзяржава. Канстытуцыя краіны прадугледжвае наўпроставыя выбары прэзідэнта, які з'яўляецца кіраўніком дзяржавы, і двухпалатнага парламента, што называецца Нацыянальным Сходам. Прэм'ер-міністр, які прызначаецца прэзідэнтам, намінальна ўзначальвае ўрад, але дэ-юрэ і дэ-факта ўлада засяроджаная ў руках прэзідэнта. З моманту абрання на пасаду прэзідэнта ў 1994 годзе Аляксандр Лукашэнка ўмацоўваў сваю ўладу над усімі інстытутамі і скасоўваў вяршэнства права праз выкарыстанне аўтарытарных інструментаў, у тым ліку праз маніпуляванне выбарамі і падпісанне адвольных указаў. Ніводныя наступныя прэзідэнцкія выбары, уключна з тымі, што адбыліся ў 2015 годзе, не былі свабоднымі ды справядлівымі і не адпавядалі міжнародным стандартам. Парламенцкія выбары 2012 года таксама не адпавядалі міжнародным стандартам. Грамадзянскія ўлады, у прыватнасці Лукашэнка, ажыццяўлялі эфектыўны кантроль над службамі бяспекі.

Па-ранейшаму найбольш сур'ёзнымі праблемамі ў сферы правоў чалавека заставаліся: адмова грамадзянам у праве на змену свайго ўрада шляхам выбараў; наяўнасць сістэмы, пазбаўленай стрымак і процівагаў, у рамках якой улады дапускалі парушэнні; а таксама абмежаванне палітычных правоў былых палітзняволеных, у той час як улады не маглі даць тлумачэнне па даўніх выпадках палітычна матываваных знікненняў. 22 жніўня Прэзідэнт Лукашэнка выпусціў на свабоду шэсць чалавек, якіх праваабарончыя арганізацыі прызналі палітычнымі вязнямі, у тым ліку і кандыдата ў прэзідэнты на выбарах 2010 года Мікалая Статкевіча.

Да іншых парушэнняў правоў чалавека адносіліся парушэнні з боку сілавых структур, якія, паводле звестак, жорстка абыходзіліся з падазраванымі падчас следства і турэмнага зняволення. Умовы ўтрымання ў турмах па-ранейшаму заставаліся дрэннымі. Улады адвольна арыштоўвалі, затрымлівалі і пазбаўлялі волі грамадзян за крытыку ў адрас афіцыйных асобаў, удзел у дэманстрацыях, а таксама з іншых палітычных прычын. Судовая ўлада цярпела ад палітычнага ўмяшальніцтва і адсутнасці незалежнасці, вынікі судовых працэсаў часта былі перадвызначанымі, а суды адбываліся за зачыненымі дзвярыма ці пры адсутнасці абвінавачанага. Урад парушаў права грамадзян на недатыкальнасць прыватнага жыцця і абмяжоўваў грамадзянскія свабоды, у тым ліку свабоду слова, друку, сходаў, аб'яднанняў і веравызнання. Урад канфіскоўваў друкаваныя матэрыялы актывістаў грамадзянскай супольнасці і перашкаджаў распаўсюду інфармацыі і матэрыялаў праз незалежныя медыі. Урад працягваў ствараць перашкоды або перапыняць дзейнасць актывістаў некаторых рэлігійных груп, перыядычна накладваючы на іх штрафы або абмяжоўваючы магчымасць правядзення набажэнстваў. Па-ранейшаму захоўвалася праблема карупцыі чыноўнікаў ва ўсіх галінах улады. Улады працягвалі пераслед праваабарончых суполак, недзяржаўных арганізацый (НДА) і палітычных партый, адмаўляючы многім з іх у рэгістрацыі, а пасля таго пагражаючы крымінальным пераследам за дзейнасць ад імя незарэгістраванай арганізацыі.

Існавала праблема гвалту і дыскрымінацыі ў дачыненні да жанчын, а таксама гвалту ў дачыненні да дзяцей. Праблемай заставаўся і гандаль людзьмі, хоць сітуацыя з судовым пераследам і выяўленнем ахвяраў трохі палепшылася. Мелі месца праявы дыскрымінацыі ў

дачынненні да лесбіянак, гомасексуалістаў, бісексуалаў, людзей з трансгендарам і гермафрадытаў (ЛГБТГ); да асобаў з абмежаванымі магчымасцямі; цыганоў і іншых этнічных меншасцяў; хворых на ВІЧ/СНІД і носьбітаў беларускай мовы. Улады пераследавалі і час ад часу звальнялі з дзяржаўных прадпрыемстваў сябраў незалежных прафсаюзаў, жорстка абмяжоўваючы магчымасць работнікаў ствараць незалежныя прафсаюзы і ўступаць у іх, самаарганізуюцца і калектыўна весці перамовы. Акрамя таго, улады выкарыстоўвалі разнастайныя сродкі прымусовай працы.

Улады на ўсіх сваіх узроўнях дзейнічалі беспакарана і не прымалі мераў па судовым пераследзе і пакаранні службовых асобаў ва ўрадзе і сілавых структурах за парушэнні правоў чалавека.

Раздзел 1. Захаванне недатыкальнасці асобы, у тым ліку свабода ад:

а) адвольнага або незаконнага пазбаўлення жыцця

На працягу справаздачнага перыяду не паступала сведчанняў пра здзяйсненні ўладамі або па іх даручэнні адвольных або незаконных забойстваў, а таксама паведамленняў пра смерць ад катаванняў.

б) знікненняў

Паводле звестак, не назіралася ніякіх пазітыўных зрухаў у ходзе расследавання знікненняў у 2000 годзе журналіста Дзмітрыя Завадскага, а таксама ў 1999 годзе былога намесніка прэм'ер-міністра Віктара Ганчара, былога міністра ўнутраных спраў Юрыя Захаранкі і бізнесоўца Анатоля Красоўскага. Існавалі сведчанні пра дачынненне дзяржавы да гэтых знікненняў, але ўлады па-ранейшаму працягвалі адмаўляць любую магчымую сувязь з імі. У кастрычніку 2014 года высокапастаўлены чыноўнік Следчага камітэта паведаміў маці Юрыя Захаранкі, што, паводле закона, немагчыма прымяніць тэрмін іскавай даўнасці, пакуль падазраваны не вызначаны і не пакараны, і, такім чынам, справа аб знікненні яе сына не можа быць закрытая, як яна прасіла. На запыт маці Захаранкі пра магчымасць азнаёміцца з матэрыяламі справы прадстаўнік Камітэта адказаў адмовай, заявіўшы, што гэта магчыма толькі па завяршэнні папярэдняга расследавання. Праваабаронцы сцвярджалі, што, паводле закона, не лічыцца злачынствам гвалтоўнае скраданне, здзейсненае прадстаўнікамі дзяржавы або тымі, хто дзейнічае па загадзе, пры падтрымцы або са згоды дзяржавы.

с) катаванняў ды іншых жорсткіх, бесчалавечных ці прыніжальных спосабаў абыходжання ці пакарання

Закон забараняе такія дзеянні, аднак Камітэт дзяржаўнай бяспекі (КДБ), спецназ і іншыя сілавыя падраздзяленні, часта ніяк не абазначаныя і ў цывільным, па-ранейшаму працягвалі перыядычна збіваць затрыманых. Паводле звестак, сілавыя структуры ў працэсе следства прымянялі катаванні. Падчас арыштаў міліцыянты перыядычна збівалі падазраваных у крымінальных злачынствах, а таксама звычайных грамадзян.

Праваабаронцы, лідары апазіцыі і актывісты, вызваленыя з месцаў пазбаўлення волі, працягвалі паведамляць пра катаванні і іншыя формы фізічнага і псіхалагічнага гвалту над падазраванымі ў ходзе расследавання крымінальных і адміністрацыйных спраў.

Так, 13 кастрычніка ў Мінску прадстаўнікі сілаў бяспекі затрымалі і збілі блогера Віктара Нікіценку. Як паведамлялася, прычынай яго затрымання стала фатаграфаванне на фоне Дома ўрада з плакатам «Лукашэнка пад трыбунал». Міліцыя адмовілася распачаць крымінальную справу па факце збіцця Нікіценкі, а сам ён быў аштрафаваны за правядзенне несанкцыянаванай акцыі і аказанне супраціву органам правапарадку.

31 жніўня Юрый Ляшэнка падаў скаргу ў Камітэт ААН па правах чалавека, спасылаючыся на пратэстную акцыю ў лістападзе 2014 года, у выніку якой медыкі затрымалі яго, даставілі ў лякарню супраць яго волі і гвалтоўна зрабілі ін'екцыю невядомага прэпарату. Інвалід-вазочнік Ляшэнка арганізаваў пікет з мэтай прыцягнуць увагу да правоў людзей з інваліднасцю. Ляшэнка таксама быў аштрафаваны за арганізацыю несанкцыянаванай акцыі пратэсту.

Назіральнікі паведамлялі пра адзінкавыя выпадкі так званай “дзедаўшчыны”, ці нестатутных стасункаў, у дачыненні да новых прызыўнікоў, у тым ліку збіццё і іншыя формы фізічнага і псіхалагічнага гвалту, хоць іх колькасць і зменшылася ў параўнанні з папярэднімі гадамі дзякуючы таму, што ўлады прыцягвалі да адказнасці большую колькасць правапарушальнікаў.

Умовы ўтрымання ў турмах і ізалятарах

Умовы ўтрымання ў турмах і ізалятарах па-ранейшаму заставаліся дрэннымі і ў шматлікіх выпадках уяўлялі сабой пагрозу жыццю і здароўю.

Умовы ўтрымання. Паводле дадзеных мясцовых актывістаў і юрыстаў-праваабаронцаў, адзначаўся недахоп харчавання, медыкаментаў, цёплай вопраткі, пасцельнай бялізны, а таксама недастатковая забяспечанасць базавай і неадкладнай медыцынскай дапамогай і чыстай пітной вадой. Вентыляцыя ў камерах ды іх агульны санітарны стан былі дрэннымі, і ўлады не здолелі забяспечыць умовы, неабходныя для падтрымання належнай асабістай гігіены. Зняволены часта скардзіліся на кепскае харчаванне і нізкую якасць вопраткі ды пасцельнай бялізны. Некаторыя з былых палітвязняў паведамлялі, што ў дачыненні да іх прымянялі псіхалагічнае ўздзеянне і вымушалі іх знаходзіцца ў адной камеры са злачынцамі, схільнымі да гвалтоўных паводзінаў. Хоць закон і дазваляе сем'ям і сябрам прыносіць затрыманым прадукты харчавання і сродкі асабістай гігіены і дасылаць ім пасылкі поштай, улады не заўсёды дазвалялі гэта рабіць.

Па-ранейшаму захоўвалася праблема перапоўненасці следчых ізалятараў і турмаў, хоць у выніку амністыі, якая пачалася ў чэрвені 2015 года, колькасць зняволеных скарацілася. Прадстаўнікі Міністэрства ўнутраных спраў ніяк не рэагавалі на паведамленні пра перанаселенасць месцаў зняволення. Асобым, якія адбывалі пакаранне ў выглядзе ўнутранай ссылкі (так званай хіміі), дазвалялася працаваць за межамі месцаў пазбаўлення волі, але яны павінны былі вяртацца ў турэмныя баракі, дзе пражывалі ў жорсткіх умовах і пад наглядом.

Паступалі асобныя паведамленні пра тое, што міліцыянты змяшчалі ў камеры следчых ізалятараў непаўнагадовых падазраваных разам з дарослымі падазраванымі і рэцыдывістамі. Улады ўтрымлівалі непаўнагадовых зняволеных асобна ад дарослых у папраўчых калоніях для непаўнагадовых, ізалятарах часовага ўтрымання і следчых ізалятарах. У цэлым умовы ўтрымання жанчын і непаўнагадовых зняволеных былі трохі лепшыя, чым у выпадку са зняволенымі-мужчынамі.

Паводле звестак праваабарончых НДА і былых вязняў, улады рэгулярна пераследавалі зняволеных.

У красавіку прадстаўнікі Генеральнай пракуратуры заявілі, што зноў будзе адкрыта крымінальная справа па факце смерці ў 2013 годзе 21-гадовага зняволенага Ігара Пцічкіна ад сардэчнага прыступу, які адбыўся, як меркавалася, пасля яго збіцця.

Улады адмовілі зняволенаму Пятру Кучуру і яго жонцы ў правядзенні расследавання дрэннага з ім абыходжання ў 2013 годзе ў магілёўскай турме. У 2013 годзе турэмныя ўлады, паводле паведамленняў, пачалі аказваць ціск на Кучуру і абмежавалі яго спатканні са сваякамі ў сувязі з тым, што, паводле іх меркавання, Кучура і яго жонка спрабавалі давесці да агульнага ведама парушэнні правоў зняволеных. Кучура быў пераведзены ў карцар, дзе надзвычай высокае ўтрыманне хлору ў прыбіральні і ў кране з вадой труціла яго. Па стане на канец года ён заставаўся ў турме.

Вартыя даверу крыніцы інфармацыі сцвярджалі, што турэмная адміністрацыя прыцягвала іншых зняволеных да запалохвання палітычных вязняў і ціску на іх з мэтай вымусіць даць прызнаўчыя паказанні. Таксама паведамлялася, што ўлады не толькі не тлумачылі, але і не абаранялі законныя правы зняволеных і празмерна каралі іх за любыя нязначныя парушэнні турэмнага рэжыму. Так, 30 красавіка Магілёўскі абласны суд адхіліў касацыйную скаргу палітзняволенага Мікалая Дзядка, пакінуўшы ў сіле дадатковы год турэмнага зняволення па абвінавачанні ў нібыта парушэнні турэмных правілаў. Ён мусіў выйсці з турмы ў сакавіку, пасля адбывання 4,5 гадоў зняволення; аднак 26 лютага тэрмін яго зняволення быў працягнуты яшчэ на адзін год. Суддзя адхіліў хадайніцтва Дзядка аб яго прысутнасці на слуханні апеляцыі. У траўні Дзядок парэзаў сабе вены і живот на знак пратэсту супраць размяшчэння ў халоднай і дрэнна вентыляванай адзіночнай штрафной камеры за адмову працаваць звышурочна, а таксама ў сувязі з іншымі меркаванымі парушэннямі рэжыму ў турме ў Горках, куды ён быў пераведзены пасля слухання справы па апеляцыі. Прадстаўнікі адміністрацыі турмы перавялі яго ў турэмную медсанчастку 20 траўня, аднак неўзабаве пасля таго за нібыта непадпарадкаванне загадам турэмнага кіраўніцтва вярнулі назад у штрафную камеру. У траўні-чэрвені Дзядок правёў больш за 40 дзён у адзіночным зняволенні, і адміністрацыя турмы змясціла яго ў адзіночную камеру адбываць рэшту тэрміну пакарання. У чэрвені-ліпені таксама былі абмежаваныя 15 хвілінамі або зусім забароненыя яго сустрэчы з адвакатам. Ён пастаянна атрымліваў дадатковыя спагнанні за нібыта парушэнне турэмных правілаў. 22 жніўня Прэзідэнт Лукашэнка памілаваў Дзядка і пяць іншых асобаў, прызнаных палітычнымі вязнямі.

16 студзеня ўлады перавялі кандыдата ў прэзідэнты на выбарах 2010 года Мікалая Статкевіча ў адзіночную камеру турэмнага тыпу за ўхіленне ад удзелу ў "грамадскай працы" і "мастацкай самадзейнасці". На працягу года, спасылаючыся на розныя парушэнні, адміністрацыя турмы адмаўляла Статкевічу таксама ў трохдзённай сустрэчы з сям'ёй і трохгадзіннай сустрэчы з жонкай; абмяжоўвала яго перапіску і перавяла яго ў турму з больш жорсткімі ўмовамі адбыцця пакарання да снежня 2016 года – канца ягонага шасцігадовага прысуду. Улады сцвярджалі, што са Статкевічам "абышліся даволі мякка", паколькі суд не працягнуў шасцігадовы тэрмін яго зняволення. Статкевіч быў адным з шасці палітзняволеных, вызваленых 22 жніўня.

Назіральнікі меркавалі, што, улічваючы нізкі ўзровень медыцынскага абслугоўвання, туберкулёз, пнеўманія, ВІЧ/СНІД і іншыя інфекцыйныя захворванні былі шырока

распаўсюджаныя ў турмах. У сакавіку 2014 года старшы спецыяліст па кантролі над туберкулёзам паведаміў, што ўзровень туберкулёзнай інфекцыі ў турмах перавысіў сярэдні паказчык па краіне ў чатыры разы, аднак заявіў, што толькі менш за 4 адсоткі ад 7 400 хворых на туберкулёз па ўсёй краіне знаходзіліся ў турмах. Спецыяліст таксама паведаміў, што колькасць выпадкаў туберкулёзу ў 2014 годзе знізілася на 10 адсоткаў у параўнанні з 2013.

У верасні праваабарончыя НДА паведамілі, што прыкладна 80 асобаў, якія адбывалі пакаранне ў папраўчай калоніі горада Мазыра, падпісалі петыцыю ў Дэпартамент па выкананні пакаранняў МУС, пратэстуючы супраць дрэннага абыходжання, бесчалавечных умоваў, а таксама адсутнасці магчымасцяў для працаўладкавання. Зняволеныя скардзіліся, што ім давялося чакаць практычна восем месяцаў, пакуль адміністрацыя прапануе ім працу, хоць правілы патрабуюць працаўладкавання зняволеных на працягу месяца пасля іх прыбыцця ў калонію. Беспрацоўныя зняволеныя не мелі ніякага прыбытку і скардзіліся, што часта ў іх не было што есці. Чыноўнікі адхілялі гэтыя скаргі.

Адміністрацыя. Улады заяўлялі, што праводзілі штогадовыя ці яшчэ больш частыя расследаванні і праверкі ўмоваў утрымання ў турмах і ізалятарах. Аднак прадстаўнікі праваабарончых групаў сцвярджалі, што такія праверкі, нават калі яны сапраўды праводзіліся, не выклікалі ніякага даверу ў сувязі з адсутнасцю ўпаўнаважанага па правах чалавека, а таксама адсутнасцю ў праваабаронцаў магчымасці наведваць турмы або даваць зняволеным кансультацыі.

Зняволеныя і затрыманыя мелі абмежаваную магчымасць сустрэцца з наведнікамі, а адмова ў спатканні з сем'ямі была звычайным пакараннем за дысцыплінарныя парушэнні. Адміністрацыя нярэдка пазбаўляла палітвязняў спатканняў з сям'ёй з мэтай ціску і запалохвання або адклала іх запланаваныя сустрэчы.

Нягледзячы на гарантаную законам свабоду веравызнання і адсутнасць паведамленняў пра сур'ёзныя парушэнні гэтага прынцыпа, зняволеным звычайна забаранялася праводзіць набажэнствы і здзяйсняць абрады, якія не адпавядалі турэмным правілам.

Ад былых зняволеных паступалі звесткі пра тое, што іх скаргі ў вышэйшыя інстанцыі часта цэнзураваліся і не перадаваліся адрасатам супрацоўнікамі турмы, а таксама што турэмная адміністрацыя адхіляла або толькі выбарачна разглядала просьбы аб расследаванні выпадкаў жорсткага абыходжання. Зняволеныя таксама паведамлялі, што турэмная адміністрацыя часта адмаўлялася даваць ім копіі адказаў на скаргі, што яшчэ больш ускладняла іх абарону. Скаргі маглі выклікаць прыняцце мераў у адказ супраць зняволеных, якія іх падавалі, уключна з прыніжэннем чалавечай годнасці, пагрозамі забойства або іншымі гвалтоўнымі мерамі.

Карупцыя ў турмах была вялікай праблемай, і назіральнікі адзначалі, што ўмоўна-датэрміновае вызваленне нярэдка залежала ад хабару супрацоўнікам турмы або ад палітычнай прыналежнасці зняволенага.

Незалежны маніторынг. Нягледзячы на шматлікія звароты ў Міністэрства ўнутраных справаў і Міністэрства юстыцыі, дзяржаўныя чыноўнікі па-ранейшаму адмаўляліся сустрэцца з праваабаронцамі і даваць дазвол НДА на наведванне следчых ізалятараў і турмаў. 29 ліпеня ў сваім адказе праваабаронцу НДА "Вясна" Паўлу Сапелку Дэпартамент выканання пакаранняў

МУС паведаміў, што для яго было б "немэтазгодна" наведць месцы прымусовага ўтрыманьня з мэтай маніторынгу ўмоваў знаходжаньня ў іх зняволеных.

d. Адвольны арышт або затрыманне

Закон абмяжоўвае адвольнае затрыманне, аднак улады не зважалі на гэтыя абмежаванні. Улады працягвалі арыштоўваць і затрымліваць грамадзян па палітычных матывах і выкарыстоўваць адміністрацыйныя меры для затрыманьня палітычных актывістаў да, падчас і пасля пратэстаў і іншых буйных грамадскіх мерапрыемстваў. Следчаму камітэту даручана раследаваць забойствы і іншыя правапарушэньні, якія здзяйсняюцца прадстаўнікамі сілаў бясьпекі.

Роля міліцыі і органаў бясьпекі

Міліцыя падпарадкоўваецца Міністэрству ўнутраных справаў, аднак іншыя органы, якія не знаходзяцца пад кантролем міністэрства, напрыклад, КДБ, Дэпартамент фінансавых раследаваньняў Камітэта дзяржаўнага кантролю, Следчы камітэт і служба бясьпекі прэзідэнта, таксама выконвалі функцыі па ахове парадку. Акрамя таго, прэзідэнт мае права падпарадкоўваць сабе ўсе праваахоўныя органы. Сур'ёзнай праблемай заставалася беспакаранасць супрацоўнікаў праваахоўных органаў. Грамадзяне маюць права паведамляць пра злоўжыванні міліцыянтаў пракурору, аднак улады часта не праводзілі раследаваньня падобных выпадкаў і не прыцягвалі да адказнасці вінаватых.

Працэдуры арышту і абыходжанне з затрыманымі

Паводле закона, міліцыя мусіць атрымаць санкцыю пракурора на затрыманне асобы больш чым на тры гадзіны, але міліцыянты звычайна ігнаравалі гэтыя працэдуры і рэгулярна затрымлівалі і арыштоўвалі грамадзян без ордэра. Улады могуць утрымліваць падазраванага ў крымінальным злачынстве да 10 дзён без прад'яўленьня афіцыйнага абвінавачаньня і да 18 месяцаў пасля прад'яўленьня абвінавачаньня. Паводле закона, пракуроры, следчыя і службы бясьпекі надзелены правам працягнуць тэрмін затрыманьня без узгаднення з суддзёй. Затрыманьня маюць права падаваць у суд скаргі адносна законнасці свайго ўтрыманьня, аднак улады часта адмаўляліся разглядаць або ігнаравалі падобныя скаргі.

Адвольны арышт. Цягам года ўлады рэгулярна затрымлівалі або арыштоўвалі дзясяткі грамадзян, уключна з лідарамі апазіцыі, прадстаўнікамі незалежных сродкаў масавай інфармацыі і актывістамі грамадзянскай супольнасці, па прычынах, якія шырока прызнаваліся палітычна матываванымі. Улады выкарыстоўвалі адміністрацыйныя меры для затрыманьня палітычных актывістаў да, на працягу і пасля запланаваных дэманстрацый, пратэстных акцый, а таксама іншых публічных мерапрыемстваў.

22 студзеня міліцыя затрымала дзевяць дэмакратычных актывістаў, якія сабраліся ў парку ля амбасады Украіны, каб ушанаваць памяць забітых на кіеўскім Майдане ў 2014 годзе. Хоць трое з іх і былі адпушчаныя без прад'яўленьня абвінавачаньня, Мінскі раённы суд прысудзіў актывістаў Максіма Вінярскага і Алеся Макаева да 15 дзён пазбаўленьня волі, Яўгена Батуру і Мікалая Коласа да 10 дзён, а Вольгу Мікалайчык да 5 дзён па абвінавачанні ў правядзенні несанкцыянаванай дэманстрацыі. 67-гадовы актывіст апазіцыі, які атрымаў штраф у памеры 3,6

млн рублёў (\$ 226) за ўдзел у той самай дэманстрацыі, паскардзіўся на фізічную і слоўную абразу з боку міліцыянтаў падчас затрыманьня.

3 лютага ўлады затрымалі ўладальніка кампаніі па грузаперавозках Сяргея Штоду з мэтай прадухіліць дэманстрацыю, якую ён планаваў правесці на наступны дзень у знак пратэсту супраць высокіх штрафаў, спагнаных з цэлага шэрагу грузаперавозчыкаў за нібыта парушэнне правілаў карыстання платнымі дарогамі па ўсёй краіне. Штоду было прад'яўлена абвінавачанне ў правядзенні несанкцыянаванай акцыі пратэсту, за што ён быў пазбаўлены волі на 15 сутак.

22 чэрвеня Мінскі раённы суд пакараў актывістаў апазіцыйнай арганізацыі “Еўрапейская Беларусь” Максіма Вінярскага і Сяргея Мацкоўца, прысудзіўшы іх да 10 і 5 дзён пазбаўлення волі адпаведна за дэманстрацыю з патрабаваннем вызваліць палітычных зняволеных. Іх паплечнік Леанід Кулакоў 23 чэрвеня быў прысуджаны да 10 сутак турэмнага зняволення. Міліцыянты затрымалі гэтых трох актывістаў “Еўрапейскай Беларусі” 19 чэрвеня і пратрымалі іх пад вартай да суда.

Дасудовае ўтрыманне пад вартай. Улады могуць утрымліваць падазраванага ў злачынстве пад вартай без прад'яўлення афіцыйнага абвінавачання не больш за 10 сутак. Да прад'яўлення абвінавачання закон не дазваляе зняволеным сустракацца з сем'ямі або атрымліваць перадачы з прадуктамі харчавання або медыкаментамі, якія з'яўляюцца жыццёва важнымі з улікам дрэнных умоваў утрымання. Зняволеныя як правіла ўтрымліваліся пад вартай цягам усіх 10 сутак перад тым, як ім было прад'яўлена абвінавачанне.

Міліцыянты часта затрымлівалі грамадзян на некалькі гадзін на падставе праверкі асобы, бралі ў іх адбіткі пальцаў, а потым адпускалі без прад'яўлення абвінавачанняў. Міліцыя і органы бяспекі нярэдка прымянялі гэтую тактыку для таго, каб затрымаць прадстаўнікоў дэмакратычнай апазіцыі і дэманстрантаў, прадухіліць распаўсюд улёткаў і газет або як падставу для зрыву сходаў і акцый грамадзянскай супольнасці.

9 верасня супрацоўнікі міліцыі ў мястэчку Ельску Гомельскай вобласці затрымалі актывіста “Еўрапейскай Беларусі” Аляксандра Рыбачэнка за спробу сфатаграфавать ўлёткі, якія заклікалі да байкоту выбараў. Ён быў адпушчаны без прад'яўлення абвінавачанняў пасля таго, як яго пратрымалі ў міліцэйскім пастарунку больш за тры гадзіны.

Амністыя. Амністыя, накіраваная на скарачэнне колькасці зняволеных, распачалася ў чэрвені. Па стане на лістапад было амніставана і адпушчана на волю 1 725 асуджаных, сярод якіх 66 непаўнагадовых, а для 1 938 зняволеных тэрмін пакарання быў скарачаны на адзін год. У Міністэрстве ўнутраных справаў паведамілі, што пад амністыю, як чакаецца, падпадзе больш за 8 000 зняволеных, сярод іх прыкладна 2 200 зняволеных выйдучь на волю.

е. Адмова ў справядлівым адкрытым судовым разбіральніцтве

Канстытуцыя прадугледжвае незалежнасць судовай сістэмы, аднак улады не паважалі прынцып незалежнасці суддзяў. Назіральнікі адзначалі пашыранасць карупцыі, некампетэнтнасць і палітычнае ўмяшальніцтва ў працэс прыняцця рашэнняў. Суды выносілі прысуды на падставе ложных і палітычна матываваных абвінавачанняў, якія прад'яўляліся

пракурорамі, і, на думку назіральнікаў, высокапастаўленыя дзяржаўныя чыноўнікі і прадстаўнікі мясцовых уладаў дыктавалі суддзям іх рашэнні.

На думку праваабарончых арганізацый, пракуроры мелі надзвычайныя і неабмежаваныя паўнамоцтвы, паколькі маглі працягваць тэрмін утрымання без санкцыі суддзяў. Яны таксама адзначалі наяўнасць дысбалансу паміж паўнамоцтвамі абвінавачання і абароны. Адвакаты абароны не маглі знаёміцца з матэрыяламі следства, прысутнічаць пры правядзенні следчых дзеянняў і допытаў або знаёміцца з доказамі абвінавачання, пакуль пракурор афіцыйна не перадаць справу ў суд. Адвакаты лічылі, што некаторыя доказы было складана аспрэчыць, паколькі тэхнічная экспертыза знаходзілася пад кантролем Генеральнай пракуратуры. Паводле меркавання многіх адвакатаў, гэты дысбаланс паўнамоцтваў захоўваўся на працягу года, асабліва ў палітычна матываваных крымінальных і адміністрацыйных справах. Цягам года ў вельмі абмежаванай колькасці выпадкаў абвінавачаныя па крымінальных справах былі апраўданыя.

Згодна з законам, калегіі адвакатаў з'яўляюцца незалежнымі ўстановамі, а ліцэнзаваныя юрысты могуць весці прыватную практыку або ствараць адвакацкія бюро. Тым не менш, усе юрысты мусяць праходзіць працэдуру ліцэнзавання ў Міністэрстве юстыцыі і кожныя пяць год перарэгістроўваць свае ліцэнзіі.

У мінулым Міністэрства юстыцыі выкарыстоўвала адхіленне адваката ад справы ў якасці інструмента ў палітычных працэсах; міністэрства абвінавачвала адвакатаў, якія абаранялі затрыманых па палітычна матываваных справах, у скажэнні інфармацыі аб расследаванні справаў іх кліентаў, стане іх здароўя і ўмовах утрымання. Цягам справаздачнага года не было ніякіх новых выпадкаў пазбаўлення права выступаць у судзе ў якасці абаронцы, аднак пазбаўлення такога права адвакаты не маглі аднавіць свае ліцэнзіі.

Судовыя працэдуры

Закон гарантуе прэзюмпцыю невінаватасці. Разам з тым адсутнасць незалежнасці судоў, манера дзяржаўных СМІ паведамляць пра рэзанансныя справы такім чынам, нібыта віна ўжо даказаная, а таксама шырока распаўсюджаная практыка абмежавання правоў абароны часта прыводзілі да таго, што цяжар даказвання ўласнай невінаватасці ўскладаўся на самога адказчыка.

Закон таксама прадугледжвае прынцып адкрытага судовага разгляду, аднак у некаторых выпадках улады рабілі судовыя працэсы закрытымі і часта праводзілі іх у кабінетах суддзяў, допуск у якія быў строга абмежаваны. Суддзі прымаюць рашэнне па ўсіх судовых справах, а сістэма разгляду справаў судом прысяжных адсутнічае. Пры разглядзе найбольш сур'ёзных справаў суддзі дапамагаюць двое народных засядальнікаў.

Закон дае адказчыкам права прысутнічаць на паседжаннях, аспрэчваць паказанні сведак абвінавачання і прадстаўляць доказы ад свайго імя, аднак улады не заўсёды паважалі гэтае права.

Закон прадугледжвае права затрыманых на дапамогу адваката і патрабуе, каб суды прызначалі адваката тым асобам, якія не могуць сабе гэтага дазволіць. Большасць суддзяў і пракурораў не валодалі беларускай мовай у дастатковай ступені і адхілялі хадайніцтвы аб забеспячэнні

перакладчыкамі. Закон прадугледжвае права грамадзянаў свабодна выбіраць адваката для абароны сваіх інтарэсаў у судзе, аднак прэзідэнцкі ўказ забараніў прадстаўнікам НДА, якія з'яўляюцца адвакатамі, абараняць у судзе інтарэсы якіх-кольвечы грамадзян, за выключэннем сябраў сваёй арганізацыі. Адкліканне ліцэнзіі ў юрыстаў, якія абаранялі інтарэсы палітычных апанентаў рэжыму, абмежавала для абвінавачаных выбар адвакатаў. Акрамя таго, улады патрабавалі ад адвакатаў падпісаць заявы аб неразгалошванні, якія абмяжоўваюць магчымасць перадаваць якую-кольвечы інфармацыю грамадскасці, сродкам масавай інфармацыі і нават сваякам абвінавачаных.

Суды часта дазвалялі выкарыстоўваць супраць абвінавачаных паказанні, атрыманыя ў ходзе допыту пры дапамозе сілы і пагрозаў нанясення шкоды здароўю.

Абвінавачаныя маюць права абскарджання судовага рашэння, і большасць з іх карысталася гэтым правам. Разам з тым у пераважнай большасці справаў, уключна з усімі крымінальнымі справамі, звязанымі з паслявыбарчымі акцыямі пратэсту, апеляцыйныя суды пакідалі рашэнні ніжэйстаячых судов у сіле.

Палітвязні і асобы, затрыманыя па палітычных матывах

Мясцовыя і міжнародныя праваабарончыя арганізацыі паведамлялі пра існаванне ў краіне некалькіх розных спісаў палітвязняў. У гэтыя спісы ўваходзілі асобы, якія па стане на канец года не знаходзіліся ў месцах пазбаўлення волі, але якім былі прад'яўленыя абвінавачанні або якія мелі ўмоўны тэрмін пакарання. Шмат хто з памілаваных расказваў пра дрэннае да сябе страўленне ў месцах пазбаўлення волі і ціск з мэтай прымусіць падпісаць прашэнне аб памілаванні, а ў далейшым немагчымасць для большасці з іх рэалізаваць шэраг сваіх грамадзянскіх і палітычных правоў.

22 жніўня Прэзідэнт Лукашэнка памілаваў шасцярых асобаў, прызнаных мясцовымі праваабарончымі арганізацыямі палітвязнямі, у тым ліку кандыдата ў прэзідэнты на выбарах 2010 года Мікалая Статкевіча і двух актывістаў у так званай справе анархістаў – Ігара Аліневіча і Мікалая Дзядка. Арганізацыя па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе і міжнародныя ды мясцовыя праваабарончыя групы віталі іх вызваленне. Урад не аднавіў вызваленых вязняў у іх плітычных правах і ажыццяўляў за імі міліцэйскі нагляд.

11 жніўня ўлады арыштавалі чацвярых маладых людзей: Максіма Пякарскага, Вадзіма Жаромскага, Вячаслава Касінерава і Яраслава Ульяненкава – па абвінавачанні ў злосным хуліганстве за нанясенне графіці з патрыятычнымі лозунгамі кшталту "Беларусь мае быць беларускай", якія міліцыя палічыла "заахвочваннем да гвалту ў грамадстве і ігнараваннем агульнапрынятых правілаў паводзінаў." Адзін з двух падазраваных паведаміў прэсе, што ў верасні падчас ягонага затрымання міліцыянты "ўпакавалі" яго ў аўтобус, а афіцэр ударыў па твары, зламаўшы яму сківіцу. Пасля таго, як яго прывезлі ў міліцэйскі пастарунак, следчыя пачалі на яго ціснуць з мэтай прымусіць прызнаць віну, паказаўшы запісы яго прыватных тэлефонных размоваў з жонкай, якія, як паведамляецца, праслухоўваліся цягам месяца да самога арышту. 31 жніўня міліцыянты выпусцілі Пякарскага і Жаромскага з-пад варты пасля таго, як тыя прызналі свой удзел у гэтых дзеяннях і кампенсавалі шкоду. Па стане на 11 снежня ўлады знялі ўсе абвінавачанні супраць Ульяненкава, абвінавацілі Пякарскага ў пашкоджанні маёмасці, Касінерава ў злосным хуліганстве, а Жаромскага (нягледзячы на яго больш ранняе

вызваленне з-пад варты) у злосным хуліганстве і вандалізме. Усім тром забаранілі пакідаць краіну.

Шэраг вядомых палітвязняў, тэрмін пазбаўлення волі якіх скончыўся ў 2014 годзе, у тым ліку антыкарупцыйны актывіст Мікалай Аўтуховіч, па-ранейшаму не маглі ў поўным аб'ёме рэалізаваць свае грамадзянскія і палітычныя правы і працягвалі сутыкацца з абмежаваннямі свабоды перасоўвання і міліцэйскім наглядам. Аўтуховічу, напрыклад, не дазвалялі пакідаць горад без афіцыйнага дазволу, а 7 жніўня Ваўкавыскі раённы суд працягнуў тэрмін прэвентыўнага нагляду за ім яшчэ на шэсць месяцаў.

8 верасня ўлады затрымалі былога кандыдата ў прэзідэнты Алеся Міхалевіча пры ягонай спробе вярнуцца ў краіну. Міхалевіч быў выпушчаны пазней у той самы дзень, але застаўся пад следствам і яму быў забаронены выезд з краіны без дазволу міліцыі. Міхалевіч быў арыштаваны ў 2010 годзе ў сувязі з паслявыбарчымі акцыямі пратэсту, змешчаны ў ізалятар КДБ, дзе, паводле ягоных сцвярджэнняў, падвяргаўся катаванням. Уцёк з краіны ў 2011 пасля вызвалення пад падпіску аб нявыездзе. Следчыя адхілілі ў кастрычніку і снежні дзве апеляцыі Міхалевіча аб спыненні супраць яго крымінальнай справы.

Падчас судовых паседжанняў адказчыкі па палітычна матываваных справах паведамлялі, што ў адрас іх адзінадумцаў і родных паступалі пагрозы, закліканыя прымусіць адказчыкаў сведчыць супраць саміх сябе, а таксама пра ціск на іх з мэтай падпісання прызнальных паказанняў. Вядучыя мясцовыя праваабарончыя групы, уключна з “Вясной” і Беларускай Хельсінскай камітэтам (БХК), прызнавалі гэтых людзей вязнямі сумлення або адзначалі сур'ёзныя працэсуальныя парушэнні, якія давалі падставу прынамсі для паўторнага разгляду справы.

Турэмныя ўлады часта канфіскоўвалі і цензуравалі паштовую карэспандэнцыю палітзняволеных, каб, паводле звестак, аказаць на іх ціск шляхам далейшай ізаляцыі і абмежавання іх кантактаў з сем'ямі і паплечнікамі. Маці былога палітвязня Ігара Аліневіча паведаміла, што ўлады заблакавалі перапіску палітзняволеных, пасля чаго абвясцілі ім, што “ніхто не клапаціцца пра іх па-за межамі турэмных муроў”.

Грамадзянска-прававыя працэдуры і сродкі судовай абароны

Закон прадугледжвае права грамадзян падаваць судовыя іскі аб кампенсацыі шкоды, звязанай з парушэннем правоў чалавека, аднак грамадзянскія суды не былі незалежнымі і рэдка праяўлялі аб'ектыўнасць у такіх пытаннях.

f. Адвольнае парушэнне недатыкальнасці прыватнага і сямейнага жыцця, жылля і перапіскі

Закон забараняе падобныя дзеянні, аднак урад ігнараваў гэтую забарону. Улады ажыццяўлялі праслухоўванне тэлефонных размоваў ды відэаназіранне і выкарыстоўвалі сетку інфарматараў, што з'яўлялася парушэннем недатыкальнасці прыватнага жыцця грамадзян.

Паводле закона, асобы, якія перашкаджаюць выкананню супрацоўнікамі праваахоўных органаў сваіх абавязкаў, могуць быць аштрафаваныя або абвінавачаныя ў адміністрацыйным правапарушэнні, нават калі такія “абавязкі” супярэчаць закону. Пад такімі “перашкодамі” могуць разумецца любыя спробы не даць супрацоўнікам КДБ або праваахоўных органаў зайсці ў памяшканне кампаніі, прадпрыемства або арганізацыі; адмова супрацоўнікам КДБ у

правядзенні аўдытарскай праверкі або ў доступе да інфармацыйных сістэмаў і базаў дадзеных ці абмежаванне такога доступу.

Закон патрабуе прад'яўлення ордэра да або адразу пасля правядзення вобшуку. Тым не менш, некаторыя дэмакратычныя актывісты паведамлялі, што прадстаўнікі КДБ прыходзілі ў іх дамы без апавяшчэння. КДБ мае права ў любы час увайсці ў любы будынак пры ўмове звароту па выдачу ордэра цягам 24 гадзін пасля ажыццяўлення гэтага дзеяння.

Службы бяспекі працягвалі праводзіць адвольныя вобшукі вядомых апазіцыйных дзеячаў і лідараў грамадзянскай супольнасці, а таксама допыты пры перасячэнні імі мяжы і ў аэрапортах. Так, напрыклад, 16 студзеня памежнікі на 4 гадзіны затрымалі гродзенскага праваабаронцу Віктара Сазонава і двух ягоных калегаў на мяжы пры вяртанні з Польшчы. Памежнікі старанна абшукалі іх машыну і асабістыя рэчы, аднак нічога не канфіскавалі.

Нягледзячы на тое, што закон забараняе ўладам перахопліваць тэлефонныя размовы і камунікацыі іншага кшталту без санкцыі пракурора, улады рэгулярна праслухоўвалі памяшканні, тэлефоны і кантралявалі кампутарную перапіску. Амаль усе прадстаўнікі палітычнай апазіцыі і шмат хто з вядомых прадстаўнікоў грамадзянскай супольнасці паведамлялі пра тое, што ўлады праслухоўваюць іх размовы і сочаць за іх дзейнасцю. Урад працягваў збіраць і атрымліваць асабістую інфармацыю пра незалежных журналістаў і дэмакратычных актывістаў падчас рэйдаў, а таксама праз канфіскаваную кампутарную тэхніку.

Закон дазваляе супрацоўнікам КДБ, Міністэрства ўнутраных справаў, спецслужбаў, фінансавай выведкі і пэўных падраздзяленняў памежнай аховы выкарыстоўваць прылады для праслухоўвання тэлефонных размоваў. Для праслухоўвання патрабуецца санкцыя пракурора, аднак пры адсутнасці незалежнасці пракурораў гэтае патрабаванне робіцца бессэнсоўным.

Міністэрства сувязі мае права спыніць аказанне тэлефонных паслугаў асобам, якія парушаюць падпісаная з імі дамовы на аказанне паслугаў тэлефоннай сувязі, а такія дамовы забараняюць выкарыстоўваць тэлефонную сувязь у мэтах, што супярэчаць інтарэсам дзяржавы і грамадскаму парадку. Правайдарам сатавай сувязі забараняецца прадаваць карты для сатавых тэлефонаў кліентам, якія не прад'явілі свой пашпарт, або іншаземцам, што не зарэгістраваліся ў мясцовай міграцыйнай службе.

Улады працягвалі пераслед сем'яў лідараў НДА і актывістаў грамадзянскай супольнасці і апазіцыі праз выбарачнае прымяненне закона.

Раздзел 2. Захаванне грамадзянскіх свабод, у тым ліку:

а) свабоды слова і друку

Канстытуцыя прадугледжвае свабоду слова і друку. Аднак улады не забяспечвалі захавання гэтых правоў і прымянялі шматлікія законы для кантролю і цензуры ў дачыненні да грамадства і сродкаў масавай інфармацыі. Больш за тое, дзяржаўныя сродкі масавай інфармацыі выступалі ў падтрымку Прэзідэнта Лукашэнкі і афіцыйнай палітыкі, не даючы пляцоўкі для іншых крытычных выказванняў.

Свабода слова і выражэння. Грамадзяне не маглі публічна крытыкаваць Лукашэнку і ўрад або абмяркоўваць агульнаграмадскія пытанні, не асцерагаючыся пры гэтым рэпрэсій. Улады здымалі на відэакамеру палітычныя сходы, часта правяралі дакументы з мэтай высвятлення асобы і выкарыстоўвалі іншыя формы запалохвання. Улады таксама забаранялі насіць маскі, дэманстраваць незарэгістраваныя ці апазіцыйныя сцягі ды сімвалы і плакаты са зместам, што нібыта ўяўляў пагрозу для ўладаў ці грамадскага парадку.

Так, напрыклад, 11 траўня суд Смалявіцкага раёна прысудзіў актывіста “Еўрапейскай Беларусі” Леаніда Кулакова да сямі дзён пазбаўлення волі за выяву апазіцыйнага бел-чырвона-белага сцяга і плакат «Акупанты, прэч!» у знак пратэсту супраць мотапрабегу расійскіх прапуцінскіх байкераў па краіне.

22 жніўня Лукашэнка памілаваў палітвязня Юрыя Рубцова, сябра Незалежнага прафсаюза работнікаў радыёэлектроннай прамысловасці, якога міліцыя арыштоўвала шматкроць за нашэнне цішоткі з антылукашэнкаўскім слоганам.

Закон таксама абмяжоўвае свабоду слова шляхам крыміналізацыі такіх дзеянняў, як перадача замежніку інфармацыі пра палітычную, эканамічную, сацыяльную, ваенную або міжнародную сітуацыю ў краіне, калі ўлады лічаць такую інфармацыю ложнай або кампраметуючай краіну.

Прэса і свабода СМІ. Абмежаванне ўрадам свабоды друку звужала доступ да інфармацыі і часта прыводзіла да самацэнзуры ў медыях. Дзяржаўныя сродкі масавай інфармацыі не забяспечвалі збалансаванае асвятленне падзеяў і ў пераважнай большасць падавалі іх афіцыйную версію. З’яўленне апазіцыйных палітыкаў у эфіры дзяржаўных СМІ абмяжоўвалася выпадкамі, прадугледжанымі законам на перыяд правядзення выбарчых кампаній. Улады папярэджвалі, штрафовалі, затрымлівалі і праводзілі допыты прадстаўнікоў СМІ.

12 сакавіка, напрыклад, магілёўскія міліцыянткі правялі ператрус у кватэры рэдактара вэб-партала “Наш Магілёў”, актывіста апазіцыі Ігара Барысава і канфіскавалі тры кампутары, мадэм і яго асабістыя ноўтбукі на падставе сцвярджэнняў, што Барысаў нібыта абразіў мясцовага бізнесоўца ў анлайн-публікацыі ў студзені. Улады вярнулі яму большую частку рэчаў пасля таго, як расследаванне па абвінавачанні ў паклёпе было спынена і адміністрацыйныя абвінавачанні, звязаныя з вэб-парталам, скасаваныя.

Згодна з законам, урад мае права зачыніць любое друкаванае або анлайнавае выданне пасля вынясення двух папярэджанняў цягам аднаго года за парушэнне шэрагу абмежаванняў, усталяваных для прэсы. Акрамя таго, паводле нарматыўных актаў, улады надзеленыя правам па сваім меркаванні забараняць або цэнзураваць журналісцкія рэпартажы. Міністэрства інфармацыі можа прыпыняць дзейнасць часопісаў або газет на тры месяцы без пастановы суда. Закон таксама забараняе СМІ распаўсюджаць інфармацыю ад імя незарэгістраваных палітычных партый, прафсаюзаў і НДА.

У дзяржаўных выданнях была даступная толькі абмежаваная інфармацыя пра прэзідэнцкія выбары ў кастрычніку, у тым ліку і пра незалежных кандыдатаў. Улады не цэнзуравалі публікацыі праграм кандыдатаў у прэзідэнты ў друкаваных сродках масавай інфармацыі. Тым не менш, дзяржаўныя сродкі масавай інфармацыі давалі абмежаванае асвятленне трох

кандыдатаў супраць Лукашэнкі, які не браў удзел у дэбатах, што адбыліся ў найпроставым эфіры напярэдадні выбараў.

5 траўня міністр інфармацыі Лілія Ананіч засцерагла СМІ ад крытыкі ўрада, заявіўшы, што закон патрабуе "дакладна" адлюстроўваць рэальнасць, "спрыяць развіццю грамадства, а не шкодзіць нацыянальным інтарэсам." Ананіч таксама паўтарыла сваё папярэджанне ўладальнікам вэб-сайтаў, якія могуць быць пакараныя за абразлівыя або "няправільныя" каментары ў сваіх паведамленнях ці на форумах.

Міністэрства інфармацыі працягвала адмаўляць у рэгістрацыі шматлікім незалежным перыядычным выданням. Нягледзячы на адсутнасць рэгістрацыі, незалежныя СМІ, уключна з газетамі, часопісамі, навінавымі інтэрнэт-сайтамі, імкнуліся забяспечваць непрадзятае асвятленне падзеяў. Аднак яны працавалі ва ўмовах дзеяння рэпрэсіўнага заканадаўства аб сродках масавай інфармацыі і ў сваёй большасці сутыкаліся з дыскрымінацыйнай палітыкай у сферы публікацыі і распаўсюду выданняў, уключна з абмежаваннем кантактаў з урадавымі чыноўнікамі і ўдзелу ў прэс-канферэнцыях, кантролем над аб'ёмам накладу друкаваных выданняў і павышэннем кошту на друк.

Урад канфіскаваў наклады незалежных і апазіцыйных газет, а таксама ўлёткі і іншыя матэрыялы, што лічыліся незаконна выдадзенымі. Так, 8 кастрычніка на мытным пункце пропуску ў Гродна ўлады ненадоўга затрымалі незалежнага журналіста Аляксея Трубка і канфіскавалі яго копію даклада аб правах чалавека за 2010 год, падрыхтаванага праваабарончым цэнтрам "Вясна", а таксама кнігу Анджэя Пачобута "System Białoruś" з фатаграфіяй Лукашэнкі на вокладцы.

Улады таксама часта штрафавалі распаўсюднікаў незалежных друкаваных выданняў. 27 красавіка раённы суд горада Магілёва аштрафаваў актывіста Аб'яднанай грамадзянскай партыі Мікалая Гладышава на 4,5 млн рублёў (\$ 282) за распаўсюд на мясцовым чыгуначным вакзале асобнікаў незалежнай газеты "Новы час" і антыкарупцыйнай платформы партыі.

23 студзеня Вярхоўны суд адхіліў пазоў газеты «Народная воля», у якім газета патрабавала прызнаць неспраўдным папярэджанне, вынесенае ў лістападзе 2014 года Міністэрствам інфармацыі за публікацыю ў калонцы рэдактара аналітычнага матэрыялу пра стварэнне Еўразійскага эканамічнага саюза, які быў афіцыйна прызнаны шкодным для грамадскіх і нацыянальных інтарэсаў.

2 сакавіка Міністэрства інфармацыі вынесла папярэджанне за нязначныя памылкі тром мясцовым недзяржаўным газетам: "Газеце Слонімскай", "Intex-Press" і "Ганцавіцкаму часу". Дзве апошнія газеты былі абвінавачаныя ў выкарыстанні двухлітарнай абрэвіятуры "РБ" замест поўнай назвы "Рэспубліка Беларусь". 5 сакавіка незалежныя "Барысаўскія навіны" і камерцыйны дадатак атрымалі ад міністэрства два падобныя папярэджанні. 20 сакавіка міністэрства выдала такое ж папярэджанне недзяржаўнаму штотыднёвіку "Новы час". Пасля скаргі з боку Беларускай асацыяцыі журналістаў міністэрства таксама вынесла папярэджанне двум дзяржаўным выданням – сатырычнаму часопісу "Вожык" і газеце "Наш край" - на той самай падставе, што і незалежным газетам.

Дзякуючы шчодрым субсідыям і прэферэнцыям, дзяржаўныя СМІ, якія дэманстравалі надзвычайную прадуртасць і пераважна служылі органам прапаганды рэжыму, дамінавалі на інфармацыйным полі і мелі найбольшыя наклады. У краіне не было прыватнага тэлебачання, якое б вяшчала на ўсю яе тэрыторыю. Дзяржаўная паштовая сістэма “Белпошта” і дзяржаўная сістэма кіёскаў “Белсаюздрук” па-ранейшаму адмаўлялі ў дастаўцы ці продажы шэрагу недзяржаўных газет, якія публікавалі палітычныя матэрыялы.

Хоць улады па-ранейшаму дазвалялі распаўсюджаць дзве незалежныя нацыянальныя газеты “Народная воля” і “Наша ніва” праз дзяржаўную сістэму распаўсюду, наклад гэтых выданняў працягваў абмяжоўвацца і да іх прымяняліся фінансавыя санкцыі.

Шэраг незалежных газет, уключна з “Віцебскім кур’ерам”, “Салідарнасцю”, “БДГ” і “Бабруйскім кур’ерам”, мелі толькі інтэрнэт-версію па прычыне абмежаванняў на выданне і распаўсюд.

У краіне працягвалі працаваць міжнародныя медыі, але яны таксама зведвалі ўмяшальніцтва і папярэдняю цэнзуру. Канал «Еўраньюс», а таксама расійскі “Першы канал”, “НТВ” і “РТР” у цэлым былі даступныя, хоць у многіх частках краіны толькі праз платныя кабельныя сеткі і з затрымкай у часе, што дазваляла прыбраць навіны, якія ўлады лічылі непажаданымі. Перыядычна ўлады блакавалі і цэнзуравалі міжнародныя праграмы навінаў або замянялі іх на мясцовыя.

Гвалт і пераслед. Улады па-ранейшаму рэгулярна пераследавалі і затрымлівалі мясцовых ды замежных журналістаў.

Службы бяспекі працягвалі перашкаджаць намаганням незалежных журналістаў асвятляць дэманстрацыі і акцыі пратэсту ў Мінску і па ўсёй краіне. Незалежная Беларуская асацыяцыя журналістаў паведаміла, што па стане на 20 снежня міліцыя затрымала 14 журналістаў пры выкананні іх прафесійных абавязкаў. Так, 26 лютага міліцыя затрымала журналіста беларускага выдання папулярнага расійскага таблоіда “Камсамольская праўда” за здымкі на фотакамеру будынка Акадэміі навук. Журналіста адпусцілі праз чатыры гадзіны пасля праверкі дакументаў. Газета адказала на гэта дзеянне, выпусціўшы артыкул, у якім былі вызначаны будынкі, “занадта адчувальныя” да фатаграфавання.

Урад звычайна адмаўляе ў акрэдытацыі журналістам, якія працуюць на замежныя СМІ. Па стане на 20 снежня прынамсі 15 журналістаў былі аштрафаваныя ў 28 выпадках за адсутнасць дзяржаўнай акрэдытацыі або супрацоўніцтва з замежным СМІ. 19 траўня Мінскі гарадскі суд пакінуў у сіле прынятае раней Міністэрствам замежных спраў рашэнне аб адмове ў акрэдытацыі гродзенскаму журналісту-фрылансеру Віктару Парфяненку, які супрацоўнічае з рознымі замежнымі СМІ, што вяшчаюць у краіне. Гэта была для яго сёмая адмова ў акрэдытацыі.

25 лістапада быў затрыманы незалежны журналіст і ваенны эксперт Аляксандр Алесін. Яму былі прад’яўленыя абвінавачанні ў супрацоўніцтве з замежнымі службамі выведкі, што прадугледжвае максімальнае пакаранне ў выглядзе двух гадоў пазбаўлення волі. Журналіста выпусцілі 10 снежня, забараніўшы, аднак, выезд з краіны. На канец года дата суда так і не была вызначана.

Цэнзура або абмежаванні зместу. Урад аказваў ціск на большасць незалежных выданняў, прымушаючы ажыццяўляць самацэнзуру, папярэджваючы іх пра адказнасць за асвятленне пэўных тэмаў або крытыку ўладаў. Улады строга і наўпроставі кантралявалі змест матэрыялаў дзяржаўных вясчальных і друкаваных СМІ. Рэгіянальныя незалежныя тэлевізійныя станцыі, якія дзейнічалі ў некаторых раёнах, перадавалі мясцовыя навіны, хоць і адчувалі на сабе ціск з боку мясцовых уладаў, якія дамагаліся адмовы ад асвятлення агульнанацыянальных і вострых пытанняў пад пагрозай цэнзуры.

Толькі дзяржаўным радыёстанцыям і тэлевізійным сеткам улады дазвалялі вясчаць на тэрыторыі ўсёй краіны. Урад выкарыстоўваў гэтую нацыянальную манаполію для распаўсюду ўласнай версіі падзеяў і абмежавання альтэрнатыўных або апазіцыйных пунктаў гледжання. Улады забаранялі дзяржаўным СМІ цытаваць творы і трансляваць музыку незалежных мясцовых і вядомых заходніх музыкаў, актораў, пісьменнікаў і мастакоў, уключаных у меркаваны неафіцыйны агульнанацыянальны “чорны спіс” за выказванні ў падтрымку палітычных зняволеных, а таксама апазіцыйных ды дэмакратычных актывістаў.

Улады перасцерагалі бізнесоўцаў ад размяшчэння рэкламы ў газетах, якія крытыкавалі ўрад. У выніку незалежныя выданні былі вымушаныя працаваць ва ўмовах жорсткіх бюджэтных абмежаванняў.

Журналісты, што рыхтавалі матэрыялы для такіх міжнародных СМІ, як незалежны спадарожнік тэлеканал “Белсат” і “Радыё Рацыя”, якія базуюцца ў Варшаве і падрабязна асвятляюць падзеі ў краіне, не маглі прайсці працэдуру акрэдытацыі і таму працягвалі атрымліваць ад Генеральнай пракуратуры папярэджанні або вялікія штрафы.

Законы, якія прадугледжваюць адказнасць за распаўсюд паклёпу, і пытанні нацыянальнай бяспекі. Паклёп з’яўляецца крымінальным злачынствам. За распаўсюд звестак, што ганьбяць і зневажаюць прэзідэнта, прадугледжаны буйныя штрафы і пазбаўленне волі на тэрмін да чатырох год. Пакаранне за паклёпніцтва аднолькавае як для прыватных, так і для публічных асобаў. Афіцыйная асоба, якая атрымала крытыку за недавальняльнае выкананне сваіх службовых абавязкаў, можа падаць у суд як на журналіста, так і на перыядычнае выданне, якое распаўсюдзіла крытычнае паведамленне.

6 жніўня слоніўская міліцыя распачала расследаванне па факце надрукаваных 29 ліпеня ў мясцовай недзяржаўнай “Слоніўскай газеце” інтэрв’ю мясцовых жыхароў, у якіх нібыта ўтрымлівалася абраза Лукашэнкі.

У якасці падставы для цэнзуры СМІ ўлады часта спасылаліся на меркаванні дзяржаўнай бяспекі.

Свабода карыстання інтэрнэтам

Улады працягвалі абмяжоўваць свабоду карыстання інтэрнэтам, як паведамлялася, шляхам маніторынгу электроннай пошты і інтэрнэт-чатаў. Нягледзячы на тое, што асобныя грамадзяне, групы і выданні, як правіла, маглі ўдзельнічаць у мірным абмене думкамі праз інтэрнэт, у тым ліку і праз электронную пошту, усе, хто гэта рабіў, рызыкавалі сутыкнуцца з магчымымі прававымі і асабістымі наступствамі і час ад часу вымушаны былі практыкаваць самацэнзуру. Актывісты апазіцыі сутыкаліся з верагоднасцю маніторынгу сваёй электроннай перапіскі і іншых сродкаў інтэрнэт-сувязі.

З 1 студзеня ўступілі ў сілу папраўкі ў закон аб СМІ, згодна з якімі на навінавыя вэб-сайты і любыя інфармацыйныя інтэрнэт-рэсурсы распаўсюджваюцца тыя ж правілы, што і на друкаваныя СМІ. У адпаведнасці са змененым законам, уладальнікі інтэрнэт-рэсурсаў абавязаныя па загадзе ўладаў выдаліць кантэнт або апублікаваць выпраўленні, а таксама не дапускаць выкарыстання забароненай “экстрэмісцкай” інфармацыі. Папраўкі таксама абмяжоўваюць доступ да вэб-сайтаў, змест якіх уключае ў сябе прапаганду гвалту, войнаў, “экстрэмісцкай дзейнасці”; матэрыялы, звязаныя з незаконным абаротам зброі, выбуховых рэчываў і наркатыкаў; гандлем людзьмі; парнаграфію ды інфармацыю, якая можа нанесці шкоду нацыянальным інтарэсам краіны. Улады могуць без санкцый пракурора або суда заблакаваць доступ да сайтаў, якія не падпарадкоўваюцца загадам урада, або на падставе аднаго парушэння, звязанага з распаўсюдам забароненай інфармацыі. Акрамя таго, уладальнікі інтэрнэт-сайтаў могуць быць прыцягнутыя да адказнасці за каментары карыстальнікаў, якія ўтрымліваюць любую забароненую інфармацыю, а самі гэтыя сайты могуць быць заблакаваныя. Зменены закон таксама прадугледжвае стварэнне базы дадзеных навінавых вэб-сайтаў. У выпадку, калі навінавы сайт атрымлівае два ці больш афіцыйных папярэджанняў з боку ўладаў, ён можа быць выдаленая з базы дадзеных і страціць сваё права на распаўсюд інфармацыі. Папраўкі таксама забараняюць замежным дзяржавам і замежным грамадзянам валодаць больш чым 20% акцый мясцовых медыя-кампаній.

У студзені ў адказ на просьбу Беларускай асацыяцыі журналістаў розныя дзяржаўныя органы, у тым ліку Генеральная пракуратура, аддзел кібербяспекі МУС, а таксама Інфармацыйна-аналітычны цэнтр пры Адміністрацыі Прэзідэнта, адмовіліся расследаваць выпадкі блакіроўкі сайтаў у снежні 2014 года. У снежні 2014 года, пасля рэзкай дэвальвацыі беларускай валюты, доступ да шэрагу незалежных навінавых сайтаў, у тым ліку да onliner.by, belapan.com, belapan.by, naviny.by, charter97.org, gazetaby.com, zautra.by, belaruspartisan.org, udf.by і 21.by, быў заблакаваны. Улады не ўзялі на сябе публічна адказнасць за блакіроўку сайтаў, за выключэннем onliner.by. Міністр інфармацыі Лілія Ананіч папярэдзіла незалежныя перыядычныя выданні пра недапушчальнасць “распальвання панікі” на фоне дэвальвацыі рубля.

Хоць спіс заблакаваных інтэрнэт-рэсурсаў заставаўся недаступным для грамадскасці, са студзеня па лістапад Міністэрства інфармацыі, паводле звестак, заблакавала доступ да 40 інтэрнэт-сайтаў, у тым ліку да 18 за незаконны абарот наркатыкаў, 11 (з санкцыі суда) за распаўсюд экстрэмісцкіх матэрыялаў, 5 за незаконнае прасоўванне лекавых прэпаратаў, адзін за дзіцячую парнаграфію і іншыя кантэнтныя парушэнні. Доступ да чатырох з гэтых сайтаў пазней быў адноўлены.

Улады, паводле інфармацыі, ажыццяўлялі маніторынг інтэрнэт-трафіку. У адпаведнасці з законам, тэлекамунікацыйны манапаліст «Белтэлекам» і іншыя ўпаўнаважаныя ўрадам арганізацыі маюць выключнае права на абслугоўванне інтэрнэт-даменаў.

Прэзідэнцкім указам 2010 года была ўведзена абавязковая рэгістрацыя правайдараў і інтэрнэт-сайтаў, а таксама патрабаванне па зборы інфармацыі пра карыстальнікаў у інтэрнэт-кавярнях. Указ патрабуе ад правайдараў сэрвісу захоўваць дадзеныя аб выкарыстанні грамадзянамі інтэрнэту цягам года і на запыт прадстаўляць гэтую інфармацыю правахоўным органам. Парушэнне ўказа караецца пазбаўленнем волі.

Дзяржаўныя кампаніі і арганізацыі, што забяспечвалі працоўнымі месцамі 80% работнікаў краіны, паводле інфармацыі, мелі інтэрнэт-фільтры.

У адказ на ўмяшальніцтва ўрада і абмежаванне доступу да інтэрнэту многія апазіцыйныя групы і незалежныя газеты перайшлі на інтэрнэт-дамены, якія дзейнічаюць па-за межамі краіны. Як паведамляюць назіральнікі, тыя нешматлікія незалежныя інфармацыйныя сайты, што захавалі нацыянальны даменны код “.by” (Беларусь), перыядычна практыкавалі самацэнзуру.

15 траўня Міністэрства інфармацыі вынесла папярэджанне сайту Радыё Рацыя, якое базуецца ў Польшчы, і, паводле звестак, запытала інфармацыю пра яго ўладальнікаў у сувязі з парушэннем закона аб СМІ. Сайт Аб'яднанай грамадзянскай партыі, апазіцыйны навінавы сайт www.freeregion.info, а таксама музычны сайт tuzin.fm атрымалі аналагічнае апавяшчэнне аб парушэнні закона аб СМІ і нібыта распаўсюд “непраўдзівай інфармацыі, якая можа нанесці шкоду дзяржаўным або грамадскім інтарэсам”.

18 чэрвеня Міністэрства інфармацыі заблакавала доступ да культурнага інтэрнэт-партала kyku.org пасля таго, як раней вынесла сайту папярэджанне. Міністэрства заявіла, што сайт быў заблакаваны ў адпаведнасці з законам аб СМІ, бо некаторыя меркаванні, выказаныя на сайце, утрымлівалі кантэнт, прызнаны шкодным для нацыянальных інтарэсаў, у тым ліку зневажальныя заўвагі пра Дзень Перамогі і табуяваную лекіку. Паводле словаў рэдактара сайта, 15 траўня kyku.org атрымаў ліст ад міністэрства з папярэджаннем, аднак не атрымаў ніякага наступнага паведамлення перад тым, як быў зачынены. 24 чэрвеня па распараджэнні намесніка міністра інфармацыі Ігара Луцкага доступ да сайта быў адноўлены пасля таго, як рэдактар выдаліў некаторыя меркаванні.

У шэрагу выпадкаў кібератакі невядомага паходжання прыводзілі да часовага адключэння незалежных навінавых парталаў і старонак у сацыяльных сетках. Так, 5 кастрычніка папулярнае незалежнае інфармацыйнае агенцтва БелаПАН распаўсюдзіла афіцыйную заяву ў сувязі з DDoS-атакай, якая пачалася 3 кастрычніка, пасля таго, як сайт naviny.by, які належыць БелаПАН, апублікаваў крытычны артыкул пра мерапрыемства высокага ўзроўню, якое адбылося 2 кастрычніка пры ўдзеле Лукашэнкі. Інфармацыйнае агенцтва дала яго аб'ектыўнае асвятленне, уключыўшы інтэрв'ю са студэнтамі, дасланымі на мерапрыемства “па разнарадцы”.

Паводле інфармацыі разнастайных медыйных крыніц, колькасць інтэрнэт-карыстальнікаў дасягнула прыкладна 6,5 мільёна чалавек, што складае прыкладна 70% насельніцтва, якое выкарыстоўвае інтэрнэт штодзённа або шмат разоў у месяц. Узровень пашыранасці інтэрнэту сярод карыстальнікаў ва ўзросце ад 15 да 50 год раўняўся прыкладна 83%.

Акадэмічныя свабоды і культурныя мерапрыемствы

Урад абмяжоўваў акадэмічныя свабоды і культурныя мерапрыемствы.

Адукацыйныя ўстановы былі абавязаныя прапагандаваць афіцыйную дзяржаўную ідэалогію, якая адначасова ўслаўляла дасягненні былога Савецкага Саюза і Беларусі пад кіраўніцтвам Лукашэнкі. Зацверджаныя ўрадам падручнікі прапаноўвалі надзвычай прапагандысцкую версію гісторыі і іншых прадметаў. Улады абавязвалі ўсе школы, у тым ліку і прыватныя навучальныя ўстановы, выконваць дырэктывы дзяржаўных органаў па ўкараненні афіцыйнай ідэалогіі і

забаранялі ім прызначаць на кіруючыя пасады сябраў апазіцыі. Міністр адукацыі мае права прызначаць і звальняць кіраўнікоў прыватных адукацыйных устаноў.

Выкарыстанне слова “акадэмічны” было абмежавана, і НДА забаранялася ўключаць слова “акадэмічны” ў свае назвы. Не было дастатковых магчымасцяў атрымаць вышэйшую адукацыю на беларускай мове (замест рускай) у большасці сфераў. Кіраўніцтва вышэйшых адукацыйных устаноў не рабіла ніякіх захадаў для арганізацыі навучання тых студэнтаў, якія хацелі вучыцца ў беларускамоўных групах.

Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі (БРСМ), афіцыйная арганізацыя, створаная на ўзор савецкага камсамолу, заклікала студэнтаў універсітэтаў уступаць у шэрагі БРСМ для атрымання льготыў і месца ў інтэрнаце. Мясцовыя ўлады таксама аказвалі ціск на сябраў БРСМ з мэтай прыцягнуць іх да ўдзелу ў кампаніях у падтрымку ўрадавых кандыдатаў. 10 кастрычніка, у апошні дзень датэрміновага галасавання на прэзідэнцкіх выбарах, студэнты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі паведамлілі групе незалежных назіральнікаў за выбарамі, што кіраўніцтва ўніверсітэта прымушала студэнтаў прагаласаваць датэрмінова, пагражаючы ім высяленнем з інтэрнатаў. Акрамя таго, як стала вядома, улады часам вымушалі студэнтаў выступаць у якасці інфарматараў службаў бяспекі краіны.

Паводле дырэктывы Міністэрства адукацыі, навучальныя ўстановы могуць выключаць студэнтаў, якія бяруць удзел у антыўрадавай і недазволенай палітычнай дзейнасці, і павінны забяспечваць правільную ідэалагічную падрыхтоўку студэнтаў. Чыноўнікі ад адукацыі, тым не менш, прычынай адлічэння называлі дрэннае навучанне ва ўніверсітэце ці пропуск заняткаў. 10 кастрычніка, у апошні дзень датэрміновага галасавання на прэзідэнцкіх выбарах, студэнты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі паведамлілі групе незалежных назіральнікаў за выбарамі, што кіраўніцтва ўніверсітэта прымушала студэнтаў прагаласаваць датэрмінова, пагражаючы ім высяленнем з інтэрнатаў. Акрамя таго, як стала вядома, улады часам вымушалі студэнтаў выступаць у якасці інфарматараў службаў бяспекі краіны.

Улады працягвалі перашкаджаць і забараняць выкладчыкам і дэмакратычным актывістам садзейнічаць пашырэнню выкарыстання беларускай мовы і захаванню беларускай культуры. Цэлы шэраг універсітэтаў па ўсёй краіне па-ранейшаму не набіралі студэнтаў на свае лінгвістычныя праграмы па падрыхтоўцы настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры, спасылаючыся на нізкі попыт і малую колькасць заяваў цягам апошніх год.

Урад таксама абмяжоўваў правядзенне культурніцкіх мерапрыемстваў, выбарачна разглядаючы магчымасць выступу музычных гуртоў, якія яны лічылі апазіцыйнымі, у невялікіх канцэртных залах, што вымушала гурты праходзіць праз грувацкія і карпатлівыя працэдурны атрымання дазволу. Забараняючы выступы некаторых апазіцыйных тэатральных труп і музычных гуртоў, улады тым самым працягвалі выцясняць іх з грамадскіх месцаў у бары і на прыватныя кватэры.

Паводле дадзеных студэнцкай асацыяцыі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (БДУ), адміністрацыя БДУ забараніла ўніверсітэцкай тэатральнай трупе паказаць п'есу, прысвечаную жыццю вядомага беларускага абаронца мовы і лінгвіста Браніслава Тарашкевіча (1892-1938), які ўнармаваў сучасную беларускую мову. Прэм'ера спектакля адбылася 14 лістапада. П'еса

была паказана яшчэ раз праз два дні, пасля чаго адміністрацыя адмяніла ўсе наступныя запланаваныя выступы. Улады таксама забаранялі неафіцыйнае святкаванне гістарычных падзеяў. 4 жніўня ў сваім інтэрв'ю незалежным сродкам масавай інфармацыі Лукашэнка прызнаў, што некаторых музыкаў могуць забараняць неафіцыйна, бо яны могуць быць "нейкімі адмарозкамі", якія абражаюць улады або выступаюць супраць іх."

26 ліпеня ўлады Гродна забаранілі канцэрт папулярнага польскага рок-гурта "Lombard", хоць арганізатары канцэрта атрымалі папярэдні дазвол на яго правядзенне пры ўмове, што расійскія і беларускія гурты будуць таксама выступаць. Арганізатары, звязаныя з незалежным і незарэгістраваным Саюзам палякаў Беларусі (СПБ), прычынай забароны лічаць прасоўванне гуртом "Lombard" ідэяў польскага руху "Салідарнасць", а таксама іх план узяць удзел у мерапрыемствах, звязаных з 10-ай гадавінай СПБ. Гурт выступаў у Гродна ў 1988 і 2008 гадах.

Урад таксама абмяжоўваў дзейнасць неафіцыйнай пісьменніцкай арганізацыі - незалежнага Саюза беларускіх пісьменнікаў – і актыўна падтрымліваў праўладны Саюз пісьменнікаў Беларусі. Улады пераследавалі распаўсюднікаў кніг, створаных крытычна настроенымі і незалежнымі аўтарамі або напісаных па-беларуску. Нягледзячы на тое, што творы лаўрэаткі Нобелеўскай прэміі па літаратуры Святланы Алексіевіч прадаюцца ў кнігарнях і ў інтэрнэце па ўсёй краіне, улады не дазволілі друкарням і выдавецтвам друкаваць яе кнігі.

У снежні 2014 года Міністэрства па падатках і зборах наклала на выдавецтва Ігара Логвінава штраф у памеры аднаго мільярда рублёў (\$ 62.700) за "гандаль кнігамі ўроздроб без ліцэнзіі". Логвінаў звяртаўся па ліцэнзію восем разоў пасля таго, як улады загадалі атрымаць яе ў студзені 2014 года, аднак усе гэтыя заяўкі былі адхіленыя. Першапачаткова ліцэнзія выдавецтва "Логвінаў" была ануляваная ў 2013 годзе, пасля таго як улады прызналі матэрыялы выдадзенага ім альбома "Прэс-фота Беларусі – 2011" экстрэмісцкімі. У студзені Мінскі суд адхіліў апеляцыю Логвінава па штрафе, які выдавец выплаціў пасля арганізаванай кампаніі па зборы сродкаў. Пазней улады выдалі ліцэнзію на дзейнасць выдавецтва.

в. Свабода мірных сходаў і асацыяцый

Свабода сходаў

Канстытуцыя прадугледжвае свабоду мірных сходаў, аднак урад жорстка абмяжоўваў гэтае права. Толькі зарэгістраваныя палітычныя партыі, прафсаюзы і НДА маглі звяртацца па дазвол на правядзенне дэманстрацый з удзелам больш чым тысячы чалавек. Улады звычайна адхілялі запыты, што паступалі ад незалежных і апазіцыйных груп. Агульная атмасфера рэпрэсій і пагроза пазбаўлення волі стрымлівалі арганізатараў магчымых пратэстаў. Гэта прывяло да скарачэння агульнай колькасці дэманстрацый і іх удзельнікаў.

Закон прадугледжвае крымінальную адказнасць за ўдзел у працы незарэгістраваных НДА, навучанне людзей тэхніцы правядзення дэманстрацый, фінансаванне грамадскіх дэманстрацый або атрыманне замежнай дапамогі "з мэтай нанясення шкоды" краіне. У 2011 годзе ў закон былі ўнесеныя папраўкі, якія забаранялі таксама распаўсюд звестак пра правядзенне дэманстрацыі, у тым ліку праз інтэрнэт або сацыяльныя сеткі, да ўзгаднення дэманстрацыі ўладамі. Парушэнне гэтых патрабаванняў каралася пазбаўленнем волі на тэрмін да трох год.

Арганізатары абавязаныя не менш чым за 15 дзён зварнуцца па дазвол на правядзенне грамадскай дэманстрацыі, мітыngu або сходу, а дзяржаўныя чыноўнікі павінны разгледзець зварот арганізатараў не пазней чым за пяць дзён да запланаванага мерапрыемства. Тым не меней, улады звычайна адмаўлялі ў выдачы дазволу апазіцыйным групам або выдавалі дазвол толькі на дэманстрацыі, якія праводзіліся далёка ад цэнтра горада. Каб адбіць у людзей жаданне браць удзел у дэманстрацыях, улады запалохвалі людзей і пагражалі ім, адкрыта рабілі відэазапіс удзельнікаў, спаганялі буйныя штрафы з удзельнікаў несанкцыянаваных мерапрыемстваў або пазбаўлялі іх волі. У дадатак улады патрабавалі арганізатараў заключаць дамовы з міліцыяй, пажарнай службай, органамі аховы здароўя і санітарнымі службамаі на аказанне паслугаў падчас і пасля масавага мерапрыемства. У некаторых месцах мясцовыя чыноўнікі паведамлялі заяўнікам, што тыя павінны спачатку падпісаць гэтыя дамовы, і толькі пасля таго можа быць атрыман дазвол. Калі заяўнікі звярталіся да міліцыі, пажарнай службы, органаў аховы здароўя і санітарных органаў з просьбай падпісаць дамову, там ім адказвалі, што яны спачатку павінны мець зацверджаны дазвол. Любая асоба, прызнаная вінаватай у парушэнні закона аб масавых мерапрыемствах, не можа падаваць на атрыманне іншага дазволу на працягу года пасля асуджэння. У студзені ўлады адхілілі больш за 70 заявак Аб'яднанай грамадзянскай партыі на правядзенне невялікіх дэманстрацый з патрабаваннем адстаўкі Лукашэнкі.

У шматлікіх выпадках супрацоўнікі міліцыі і іншых службаў бяспекі затрымлівалі дэманстрантаў да, падчас і пасля несанкцыянаваных мірных дэманстрацый і вялікіх масавых мерапрыемстваў (гл. раздзел 1.d.). Многія ўдзельнікі пратэстаў былі затрыманыя, аштрафаваныя і прыгавораныя да адміністрацыйных арыштаў тэрмінам да 25 сутак. Улады штрафавалі актывістаў апазіцыі і сябраў НДА, у тым ліку і падчас перадвыбарчай кампаніі, за ўдзел у несанкцыянаваных пратэстах.

Актывісты апазіцыі правялі некалькі несанкцыянаваных мітынгаў на працягу года, за што атрымалі адміністрацыйныя спагнанні і штрафы. Так, напрыклад, 22 верасня Мінскі раённы суд завочна аштрафаваў кандыдата ў прэзідэнты на выбарах 2010 года і былога палітвязня Мікалая Статкевіча на 7,2 мільёны рублёў (\$ 451) за правядзенне 10 верасня несанкцыянаванай акцыі ў цэнтры Мінска.

20 лістапада ўлады аштрафавалі лідара Аб'яднанай грамадзянскай партыі Лябедзьку на 9 млн рублёў (\$ 564) і актывіста апазіцыі Вячаслава Сіўчыка на 10,8 млн рублёў (\$ 677) за ўдзел з запаленымі свечкамі ў акцыі перад будынкам КДБ 29 кастрычніка.

7 снежня Мінскі раённы суд аштрафаваў дэмакратычнага актывіста Станіслава Паўлінковіча і сябра Аб'яднанай грамадзянскай партыі Антона Жылко на 4,5 млн (\$ 282) і 3,6 млн рублёў (\$ 226) адпаведна за ўдзел 24 лістапада ў несанкцыянаванай акцыі, прымеркаванай да гадавіны рэфэрэндуму 1996 года, які пазбавіў паўнамоцтваў парламент, пашырыўшы паўнамоцтвы прэзідэнта, а таксама за выкарыстанне апазіцыйнага бел-чырвона-белага сцяга.

Праваабаронцы, прадстаўнікі Беларускага Свабоднага тэатра (БСТ), інваліды-вазочнікі, а таксама тыя, хто іх падтрымлівае, 23-27 снежня правялі шэраг флэшмобаў, накіраваных на павышэнне дасведчанасці ў правах людзей з абмежаванымі магчымасцямі, а таксама на прыцягненне ўвагі да дыскрымінацыі з боку дзяржавы і грамадства ў дачыненні да іх.

30 снежня суд ў Мінску прысудзіў прадстаўніку БСТ Міхаілу Каўко штраф у суме 3,6 млн рублёў (\$ 226) за ўдзел у несанкцыянаванай акцыі.

Каб перашкодзіць дэмакратычным актывістам браць удзел у пратэстных акцыях, міліцыя час ад часу прымяняла прэвентыўныя арышты і затрыманні.

Улады рабілі розныя захады, каб прымусіць прадэмакратычных актывістаў адмовіцца ад святкавання 25 сакавіка ўгодкаў абвяшчэння незалежнасці краіны ў 1918 годзе (падзеі, якая не прызнаецца ўрадам), нягледзячы на тое, што гарадскія ўлады Мінска дазволілі правядзенне дэманстрацыі, аднак вымусілі арганізатараў перанесці мерапрыемства з 18.00 на 15.00, каб забяспечыць меншую наведвальнасць.

Свабода асацыяцый

Закон прадугледжвае свабоду асацыяцый, аднак улады перашкаджалі рэалізацыі гэтага права і селектыўна прымянялі законы і правілы рэгістрацыі з мэтай абмежаваць дзейнасць незалежных асацыяцый, здольных крытыкаваць урад. У прыватнасці, пасля падзеяў 2010 года ўлады імкнуліся пазбыцца любых недахопаў у заканадаўстве, якімі, як яны лічылі, маглі на карысць сабе скарыстацца НДА.

Усе НДА, палітычныя партыі і прафсаюзы мусяць атрымаваць папярэдні дазвол на рэгістрацыю ў Міністэрстве юстыцыі. Урадавая камісія разглядае і ўхваляе ўсе заявы аб рэгістрацыі; яе рашэнні галоўным чынам залежаць ад палітычнай і ідэалагічнай адпаведнасці афіцыйнай пазіцыі і ўсталяваным у дзяржаве парадкам.

У адпаведнасці з дзейнымі працэдурамі рэгістрацыі заяўнікі павінны былі ўказваць колькасць і імёны заснавальнікаў, а таксама фізічны адрас нежылога памяшкання або офіса, што было надзвычай цяжка з улікам фінансавых складанасцяў большасці НДА і баязі ўласнікаў нерухомасці здаваць памяшканні ў арэнду недзяржаўным арганізацыям. Асобы, пазначаныя ў якасці сябраў арганізацыі, аказваліся безабароннымі перад магчымымі рэпрэсіямі. Адмова дзяржаўных устаноў здаваць офісныя памяшканні ў арэнду незарэгістраваным арганізацыям і выдаткі на арэнду прыватных памяшканняў, паводле звестак, вымушалі большасць арганізацый выкарыстоўваць адрасы жылых памяшканняў, што магло служыць падставай для пазбаўлення рэгістрацыі. Закон забараняе любую дзейнасць ад імя незарэгістраванай групы і прадугледжвае для сябраў такой групы пакаранне, што вар'іруецца ад высокіх штрафаў і да двух год пазбаўлення волі (гл. таксама раздзел 7.а.).

Пасля рэпрэсій 2010 года ўлады імкнуліся пазбавіцца любых “дзірак у заканадаўстве”, якімі, як яны лічылі, маглі скарыстацца НДА. Так, закон аб грамадскіх аб'яднаннях забараняе НДА захоўваць у замежных фінансавых установах грашовыя сродкі на ажыццяўленне дзейнасці на мясцовым узроўні. Закон таксама забараняе НДА аказваць садзеянне ў прадстаўленні замежнымі дзяржавамі любой дапамогі або льготыў дзяржаўным служачым на падставе іх палітычных або рэлігійных поглядаў або этнічнай прыналежнасці. Гэта палажэнне, паводле шырока распаўсюджанага меркавання, накіравана супраць польскай меншасці.

Толькі зарэгістраваныя НДА могуць легальна атрымаваць замежныя гранты ды тэхнічную дапамогу і толькі выключна на абмежаваную колькасць зацверджаных мерапрыемстваў. НДА мусяць мець дазвол ад Дэпартамента па гуманітарнай дзейнасці Адміністрацыі Прэзідэнта і

Міністэрства эканомікі на атрыманне тэхнічнай дапамогі перад тым, як змогуць прыняць такія грашовыя сродкі або зарэгістраваць гранты.

Урад працягваў адмаўляць НДА і палітычным партыям, якія Лукашэнка часта называў “пятай калонай”, у рэгістрацыі на розных падставах, уключаючы з “тэхнічнымі” праблемамі з падачай заявак. Улады нярэдка пераследавалі і запалохвалі грамадзян, якія пазначалі сябе ў якасці заснавальнікаў арганізацый, спрабуючы прымусіць іх адмовіцца ад удзелу і, такім чынам, пазбавіць групу неабходнай для рэгістрацыі колькасці заяўнікаў. Шмат якім з тых груп, што атрымалі адмову, раней ужо неаднаразова адмаўлялі ў рэгістрацыі.

14 верасня Вярхоўны суд адхіліў апеляцыю Беларускай хрысціянскай дэмакратычнай партыі на жнівеньскае рашэнне Міністэрства юстыцыі аб адмове на пятаю па ліку заяўку партыі на рэгістрацыю. Паводле словаў прадстаўнікоў партыі, мясцовыя ўлады па ўсёй краіне таксама аказвалі ціск на сябраў партыі з мэтай прымусіць іх адклікаць свае подпісы з заяўкі на рэгістрацыю.

21 снежня Міністэрства юстыцыі адхіліла чацвёртую заяўку на рэгістрацыю НДА “Гавары праўду” на той падставе, што некаторыя дакументы не былі падпісаныя лідарам гэтай НДА Таццянай Караткевіч, кандыдатам у прэзідэнты ў выбарах 2015 года. Караткевіч ацаніла адмову ў рэгістрацыі як палітычна матываваную. У дадатак да цяжкага працэсу рэгістрацыі, закон забараняе НДА захоўваць сродкі на падтрымку мясцовай дзейнасці ў замежных фінансавых установах і садзейнічаць прадстаўленню замежнымі дзяржавамі любой дапамогі або льготыў дзяржаўным служачым на падставе іх палітычных або рэлігійных поглядаў або этнічнай прыналежнасці. Гэта палажэнне, паводле шырока распаўсюджанага меркавання, накіравана супраць польскай меншасці.

Пераслед у выглядзе адвольных праверак з боку органаў бяспекі працягваўся. У красавіку ўлады запатрабавалі, каб Незалежны прафсаюз радыёэлектроннай прамысловасці прадставіў інфармацыю пра даходы аднаго з яе лідараў, Леаніда Судаленку, які ўжо зрабіў фінансавую справаздачу за дадзены перыяд. У жніўні памежнікі сілай знялі Судаленку з цягніка, затрымалі яго на некалькіх гадзін і абшукалі ягоныя рэчы.

с. Свабода веравызнання

Гл. “Міжнародны даклад аб свабодзе веравызнання ў краінах свету”, падрыхтаваны Дзярждэпартаментам ЗША па адрасе [www.state.gov/religiousfreedomreport/..](http://www.state.gov/religiousfreedomreport/)

d. Свабода перамяшчэння ў межах краіны; унутрана перамешчаныя асобы; абарона ўцекачоў і асобаў без грамадзянства

Закон прадугледжвае свабоду перамяшчэння, уключаючы з правам на эміграцыю, аднак у некаторых выпадках урад абмяжоўваў права сваіх грамадзян на выезд за мяжу, у прыватнасці гэта тычылася былых палітвязняў. Урад супрацоўнічаў з Упраўленнем вярхоўнага камісара ААН па справах уцекачоў (УВКБ) і іншымі гуманітарнымі арганізацыямі ў справе забеспячэння абароны і дапамогі асобам, перамешчаным унутры краіны; уцекачам; асобам, якія вяртаюцца дадому; асобам, што шукаюць палітычнага прытулку; асобам без грамадзянства, а таксама іншым асобам, чыё становішча выклікае заклапочанасць.

Перамяшчэнне ў межах краіны. Нацыянальны пашпарт служыў афіцыйным пасведчаннем асобы і быў неабходны для рэгістрацыі па месцы жыхарства, уладкавання на працу, засялення ў гатэль. Міліцыя па-ранейшаму выбарчна пераследавала асобаў, якія жылі ў месцы, адрозным ад пазначанага ў абавязковых штампях у іх пашпарце.

Акрамя таго, закон патрабуе, каб асобы, што наведваюць 15-мільную памежную зону (за выключэннем афіцыйных пунктаў пропуску), атрымлівалі спецыяльны дазвол на ўезд.

Паездкі за мяжу. Афіцыйная база дадзеных асобаў, якім быў забаронены выезд за мяжу, паводле інфармацыі Міністэрства ўнутраных справаў, налічвала не менш за 130 000 імёнаў. Сярод тых, каму забараняліся замежныя паездкі, былі асобы, што мелі доступ да дзяржаўнай тайны, тыя, хто прыцягваўся да адказнасці па крымінальных справах або грамадзянскіх ісках ці меў нявыкананыя фінансавыя абавязкі ў 2014 годзе. Улады пісьмова інфармавалі некаторых асобаў пра тое, што іх імёны ўнесены ў базу дадзеных, іншыя даведваліся пра гэта толькі пры спробе перасячы мяжу. Міністэрства ўнутраных справаў, службы бяспекі, памежныя і мытныя органы і дэпартаменты фінансавых расследаванняў маюць права ўносіць грамадзян у спісы “прафілактычнага ўліку”.

Для таго, каб навучацца за мяжой, студэнтам патрэбны дазвол з боку кіраўніка іх установы адукацыі. Нібыта з мэтай барацьбы з гандлем людзьмі, Міністэрства ўнутраных справаў таксама патрабуе адсочваць грамадзян, якія працуюць за мяжой, і абавязвае кадравыя агенцтвы паведамляць пра асобаў, што не вярнуліся ў запланаваны час з-за мяжы.

Ссылка. Закон не дазваляе прымусовую ссылку, але крыніцы сцвярджалі, што сілавая структура працягвалі пагражаць некаторым чальцам апазіцыі нанясеннем шкоды здароўю або прыцягненнем да крымінальнай адказнасці ў выпадку, калі тыя не пакінуць краіну, і многія з іх выпраўляліся ў добраахвотнае выгнанне.

Многія студэнты ўніверсітэтаў, якіх выключылі з навучальных устаноў ці якія апынуліся пад пагрозай выключэння за сваю палітычную дзейнасць, абіралі добраахвотнае выгнанне і працягвалі сваё навучанне за мяжой.

Абарона ўцекачоў

Забеспячэнне прытулку. Закон прадугледжвае забеспячэнне прытулку або статусу ўцекача, дадатковую ці часовую абарону замежных грамадзян і асобаў без грамадзянства. Урад распрацаваў працэдуру вызначэння статусу ўцекача, а таксама сістэму забеспячэння абароны ўцекачоў. Акрамя таго, закон забяспечвае абарону ад прымусовага вяртання, што гарантуецца замежнікам, якім адмовілі ў статусе ўцекача або ў часовай абароне, але якія не могуць быць вярнутыя ў свае родныя краіны.

Усе замежнікі, за выключэннем расійскіх грамадзян, маюць права хадайнічаць аб прадстаўленні прытулку. Паводле ўмоваў Пагаднення аб стварэнні Саюзнай дзяржавы з Расіяй, расіяне могуць на законнай аснове пражываць у краіне і атрымліваць від на жыхарства на падставе свайго расійскага грамадзянства, таму не маюць патрэбы ў прытулку. У цэлым, па стане на 1 лістапада іміграцыйныя ўлады прынялі 1 067 заяваў на прадстаўленне прытулку ў параўнанні з 867 у 2014 годзе, у тым ліку 818 ад украінскіх, 96 ад сірыйскіх і 36 ад афганскіх грамадзян.

Акрамя статусу ўцекача, заканадаўства аб прадстаўленні прытулку ў краіне прадугледжвае дадатковую абарону і абарону ад прымусовага вяртання (у выглядзе часовага пражывання тэрмінам на адзін год). У перыяд са студзеня па кастрычнік 730 замежнікаў атрымалі дадатковую абарону (664 украінцы, 49 сірыйцаў, 8 лівійцаў, 7 йеменцаў, адзін іракскі грамадзянін і адзін палестынец з Лівана); адзін грамадзянін Лівіі атрымаў абарону ад прымусовага вяртання.

Неадпаведнае абыходжанне з ўцекачамі. Асобы, што звяртаюцца па прадстаўленне прытулку, надзелены свабодай перамяшчэння па ўсёй тэрыторыі краіны, але абавязаныя пражываць у тым рэгіёне, дзе падалі свае заявы на атрыманне статусу ўцекача, а таксама ў месцах, вядомых уладам, цягам усяго тэрміну разгляду іх заяваў, уключна з працэдурай абскарджання. Улады, паводле звестак, часта заахвочвалі асобаў, якія хадайнічаюць аб прадстаўленні прытулку, выбіраць месца жыхарства ў сельскай мясцовасці; тым не менш, большасць з іх пражывала ў гарадах і мястэчках. Змена месца жыхарства была магчымай пры ўмове апавяшчэння ўладаў пасля пераезду. Улады выдаюць асобам, што хадайнічаюць аб прадстаўленні прытулку, пасведчанні аб рэгістрацыі, якія служаць пасведчаннем асобы, пацвярджаюць іх статус асобы, што просіць прытулку, і абараняюць ад высылкі з краіны. У адпаведнасці з заканадаўствам яны таксама павінны зарэгістравацца ў органах улады па месцы пражывання.

Часовая абарона. Нягледзячы на тое, што ў мінулым урад забяспечваў часовую абарону (тэрмінам да аднаго года) грамадзян, якія не маглі лічыцца ўцекачамі, цягам справаздачнага года такая абарона не прадстаўлялася.

Асобы без грамадзянства

Па стане на 1 ліпеня УВКБ налічыла 6 302 асобаў без грамадзянства ў краіне; усе яны атрымалі ад уладаў дазвол на часовае пражыванне.

Асобы без грамадзянства, якія стала пражывалі ў краіне, мелі від на жыхарства і пры ўладкаванні на працу прыроўніваліся да грамадзян, за выключэннем абмежаванай колькасці пасадаў у дзяржаўным сектары і праваахоўных органах, даступных выключна для грамадзян. Паступала інфармацыя, што асобы без грамадзянства часам сутыкаліся з праявамі дыскрымінацыі пры працаўладкаванні, паколькі ўлады нярэдка вымушалі іх пераязджаць у сельскую мясцовасць, дзе магчымасці для працаўладкавання былі абмежаваныя. Паводле інфармацыі УВКБ, асобы без грамадзянства маглі свабодна мяняць рэгіён пражывання.

Існуе пэўная лінія дзеянняў у дачыненні да нацыянальнасці або грамадзянства такіх асобаў. Асноўным патрабаваннем з'яўляецца наяўнасць сталага, не меней за сем гадоў, месца жыхарства. Улады маюць таксама і паскораную працэдуру натуралізацыі, але ў асноўным для асобаў, якія нарадзіліся або стала пражывалі ў краіне яшчэ да распаду Савецкага Саюза, этнічных беларусаў, іх мужоў і жонак ды іх нашчадкаў. Калі дзіця нараджаецца ў сям'і асобаў без грамадзянства, якія стала пражываюць у краіне, яно мае права на беларускае грамадзянства. Памяншэнне ў краіне колькасці асобаў без грамадзянства тлумачыцца працэдурай іх натуралізацыі.

Раздзел 3. Свабодны ўдзел у палітычным працэсе

Закон прадугледжвае права грамадзян выбіраць свой урад у свабодных і справядлівых перыядычных выбарах на аснове ўсеагульнага і роўнага выбарчага права, аднак урад увесь час не даваў грамадзянам магчымасці рэалізаваць гэты права, праводзячы выбары, якія не адпавядалі міжнародным стандартам.

З моманту свайго абрання ў 1994 годзе першым прэзідэнтам краіны на чатырохгадовы тэрмін Лукашэнка паступова сканцэнтравалі паўнамоцтвы ў выканаўчай галіне ўлады з мэтай атрымання кантролю над усімі галінамі ўлады, у рэшце рэшт, па сутнасці знішчыўшы падзел паўнамоцтваў паміж галінамі ўлады. Праз рэферэндумы 1996 і 2004 гадоў, што не адпавядалі дэмакратычным стандартам, у Канстытуцыю былі ўнесеныя папраўкі, накіраваныя на пашырэнне ягоных паўнамоцтваў, падаўжэнне тэрміну знаходжання на пасадзе і адмену абмежаванняў на колькасць прэзідэнцкіх тэрмінаў. На кожных наступных прэзідэнцкіх выбарах, у тым ліку і тых, што адбыліся ў 2015 годзе, грамадзянам па-ранейшаму адмаўлялася ў праве выказаць сваю волю ў рамках сумленага і празрыстага працэсу, у тым ліку і ў свабодным доступе да незалежных СМІ і рэсурсаў.

Выбары і ўдзел у палітычным жыцці

Апошнія выбары. Прэзідэнцкія выбары, якія адбыліся 11 кастрычніка, суправаджаліся сур'ёзнымі праблемамі і не адпавядалі міжнародным стандартам, паводле Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека (БДІПЧ) Арганізацыі па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе (АБСЕ), Парламенцкай асамблеі АБСЕ, а таксама прамежкавай справаздачы міжнароднай місіі па назіранні за выбарамі Парламенцкай асамблеі Савета Еўропы. Згодна дадзеным Цэнтральнай выбарчай камісіі, прэзідэнт Лукашэнка атрымаў перамогу на выбарах, набраўшы 83,47% галасоў пры ўдзеле 86,75% выбаршчыкаў. Найбліжэйшы кандыдат ад апазіцыі Таццяна Караткевіч, паводле афіцыйнага звестак, атрымала 4,42% галасоў. Хоць місія назіральнікаў і міжнародная супольнасць і вітала мірнае правядзенне выбараў, асабліва ў адрозненне ад гвалтоўнага падаўлення супраціву, якое паследавала за выбарамі 2010 года, разам з тым адзначыла, што краіне "яшчэ неабходна прайсці значны шлях выканання сваіх абавязацельстваў у рамках АБСЕ па правядзенні дэмакратычных выбараў".

У дакладзе адзначаюцца асноўныя недахопы выбарчай кампаніі, выбарчай сістэмы, а таксама працэдурны правядзення выбараў. Кандыдат у прэзідэнты павінен быць вылучаны зарэгістраванай ініцыятыўнай групай, якая складаецца з не менш як 100 выбаршчыкаў. У ліпені Цэнтральная выбарчая камісія (ЦВК) зарэгістравала восем ініцыятыўных груп з 15, якія падалі заявы. З 8 зарэгістраваных ініцыятыўных груп тром ініцыятыўным групам не ўдалося сабраць подпісы 100 000 выбаршчыкаў, неабходныя для рэгістрацыі кандыдата, а ЦВК устанавіла, што адзін з кандыдатаў не здолеў сабраць дастатковую колькасць сапраўдных подпісаў. Як адзначалася ў справаздачы АБСЕ, у рэшце рэшт, толькі адзін з трох кандыдатаў супраць Лукашэнкі, Таццяна Караткевіч, крытыкавала дзеючага прэзідэнта, які пакінуў электарату абмежаваны выбар.

Нягледзячы на тое, што кандыдаты мелі магчымасць праводзіць кампанію без перашкодаў, высокапастаўленыя дзяржаўныя чыноўнікі і службовыя асобы, паводле звестак, агітавалі ў працоўны час за дзеючага прэзідэнта, што стварала няроўныя ўмовы для перадвыбарчай агітацыі і размывала межы паміж партыйнымі інтарэсамі і дзяржавай. Назіральная місія АБСЕ зрабіла высновы, што, нягледзячы на абмежавальную палітыку сродкаў масавай інфармацыі,

кандыдатам была забяспечана платформа для перадачы іх праграмных пасланняў і вылучаны час на дзяржаўным тэлебачанні, у тым ліку праз тэледабаты, у якіх дзеючы прэзідэнт удзелу не браў. Тым не менш, ён быў самым прыкметным кандыдатам, што забяспечыла шырокае асвятленне яго кандыдатуры, дзякуючы ведамаснаму патэнцыялу.

Місія назіральнікаў выказала шкадаванне з нагоды таго, што асноўныя рэкамендацыі АБСЕ пасля выбараў 2010 і 2012 гадоў застаюцца няўлічанымі, асабліва ў дачыненні да складу выбарчых камісій, пачатку працэдуры галасавання, гарантый падліку галасоў і падвядзення вынікаў галасавання, прадухілення неправамернага выкарыстання дзяржаўных рэсурсаў, а таксама правоў назіральнікаў на выбарах. Паводле справаздачы, не існавала ніякіх дакладных і празрыстых прававых крытэраў для адбору сябраў тэрытарыяльных і ўчастковых выбарчых камісій, і ўлады па-ранейшаму выключалі прадстаўнікоў апазіцыі з выбарчых камісій на ўсіх узроўнях.

Большасць назіральнікаў на мясцовых выбарчых участках з'яўляліся прадстаўнікамі НДА, фінансаваных уладамі. Шмат хто з іх, паводле інфармацыі, яшчэ да пачатку выбараў атрымаў інструкцыю загадзя паведамляць замежным назіральнікам, што працэдура галасавання праходзіла "належным чынам", або пераследаваць незалежных назіральнікаў. Місія назіральнікаў АБСЕ паведаміла, што на працягу пяці дзён датэрміновага галасавання "у 50% выпадкаў назіральнікам не дазволілі праверыць спісы выбаршчыкаў, а ў некаторых выпадках ім не далі магчымасці назіраць за працэдурамі." Яны таксама адзначалі наяўнасць скаргаў з шэрагу выбарчых участкаў, у якіх сцвярджалася, што меліся разыходжанні паміж яўкай выбаршчыкаў, пра якую заяўлялі ўлады, і колькасцю подпісаў у спісах выбаршчыкаў ды непаслядоўным запаўненнем штодзённых пратаколаў.

У шматлікіх выпадках міжнародныя назіральнікі паведамлялі, што ўлады праводзілі падлік галасоў у цішыні і на значнай адлегласці ад назіральнікаў, што перашкаджала правядзенню ацэнкі падліку галасоў. Паступіў шэраг паведамленняў пра тое, што ў працэсе перавозкі ўрнаў для галасавання з выбарчых участкаў на месцах у офісы тэрытарыяльных выбарчых камісій агульная колькасць галасоў мянялася. Урад не дазваляў незалежным арганізацыям праводзіць апытанні на выхадзе з выбарчых участкаў.

Мясцовыя праваабарончыя групы "Вясна" і Беларускі Хельсінскі камітэт на прэс-канферэнцыі па заканчэнні выбараў заяўлялі, што, паводле іх назіранняў, выбары не адпавядалі міжнародным стандартам і не ў поўнай меры адпавядалі беларускаму заканадаўству. Яны асабліва адзначылі сваю заклапочанасць працэдурай датэрміновага галасавання, адсутнасцю празрыстасці ў працэсе падліку галасоў, а таксама панаваннем праўладных арганізацый у выбарчых камісіях.

Папраўкі, унесеныя ў Выбарчы кодэкс у 2013 годзе, прадугледжвалі ўвядзенне сістэмы простага большасці ў першым туры выбараў у Нацыянальны Сход і спынялі дзяржаўнае фінансаванне, адначасова павышаючы дапушчальны аб'ём прыватнага фінансавання. Некаторыя прадстаўнікі дэмакратычнай апазіцыі сцвярджалі, што гэтыя папраўкі непрапарцыйна накіраваныя на апазіцыю, якая мае нязначны доступ да вылучаных прыватных сродкаў у сувязі з публічнай заявай Лукашэнкі пра тое, што бізнес не павінен фінансаваць апазіцыю, інакш будзе пакараны. Акрамя таго, дадзеныя папраўкі забараняюць грамадзянам праводзіць агітацыю, скіраваную на зрыў выбараў і рэферэндумаў, на іх адмену, перанос ці байкот. Іншыя змены тычацца

палажэнняў аб тым, хто можа звяртацца з просьбай аб паўторным падліку галасоў і пытанні якога кшталту могуць быць вынесеныя на агульнанародны рэферэндум.

Палітычныя партыі і ўдзел у палітычным жыцці. Улады рэгулярна пераследавалі апазіцыйныя палітычныя партыі ды актывістаў і стваралі перашкоды іх дзейнасці. Некаторыя апазіцыйныя партыі не мелі прававога статусу, паколькі ўлады адмаўляліся іх рэгістраваць, а ўрад рэгулярна парушаў іх права на арганізацыю, удзел у выбарах, збор галасоў і публікацыю праграм. Улады дазвалялі свабодна працаваць паўтузіну пераважна бяздзейных, аднак афіцыйна зарэгістраваных пралукашэнкаўскіх палітычных партый, нават нягледзячы на тое, што яны, праўдападобна, былі свайго кшталту фігавымі лісткамі для сістэмы, якая імкнулася па сутнасці выключыць шматпартыйную палітыку.

Закон дазваляе ўладам прыпыняць дзейнасць партый на шэсць месяцаў пасля аднаго папярэджання і зачыняць іх пасля двух. На працягу года палітычныя партыі не атрымалі ніякіх афіцыйных папярэджанняў, аднак сябры партый, якім улады адмовілі ў рэгістрацыі, напрыклад, Беларускай хрысціянскай дэмакратыі, па-ранейшаму былі аб'ектам пераследу і адвольных праварак. Закон таксама забараняе палітычным партыям атрымліваць дапамогу з-за мяжы і патрабуе абавязковай рэгістрацыі ў Міністэрстве юстыцыі ўсіх палітычных груп і кааліцый.

Улады працягвалі пераслед непрызнанага Саюза палякаў Беларусі і яго сябраў. 12 сакавіка ўлады вынеслі фармальнае папярэджанне адной з лідараў СРБ Анжаліцы Борыс, пагражаючы прад'яўленнем абвінавачання ў сувязі з яе дзейнасцю ад імя незарэгістраванай арганізацыі. Аднак крымінальнага абвінавачання не паследавала.

Няспынныя абмежаванні магчымасцяў арганізацый грамадзянскай супольнасці ўзаемадзейнічаць і абараняць свае інтарэсы перашкаджалі ім весці назіранне і выказваць свае заўвагі па выбарчым працэсе і абмежаваннях у рэгістрацыі выбаршчыкаў.

Удзел жанчын і меншасцяў. Не існавала законаў, якія б забаранялі жанчынам або прадстаўнікам меншасцяў галасаваць або браць удзел у палітычным жыцці краіны нараўне з мужчынамі або грамадзянамі, якія не адносяцца да меншасцяў. Таццяна Караткевіч стала першай жанчынай, што балатавалася на пасаду прэзідэнта, і ў дзень выбараў Лукашэнка заявіў прэсе, што "прэзідэнт у нашай краіне займаецца многімі пытаннямі — ад бяспекі да эканомікі, якія чалавек у спадніцы пакуль, напэўна, не зможа выконваць". Ён дадаў, што калі б гэта нават было і не так, грамадства ў любым разе не гатовае да жанчыны-прэзідэнта.

У ніжняй палаце Нацыянальнага сходу жанчыны займалі 30 са 110 месцаў, у верхняй палаце – 19 з 58. Жанчыны ўзначальвалі два з 24 дзяржаўных міністэрстваў, а менавіта Міністэрства інфармацыі і Міністэрства працы і сацыяльнай абароны. Жанчына таксама ўзначальвала Нацыянальны статыстычны камітэт, жанчына была намесніцай прэм'ер-міністра. Кіраўніком Цэнтральнай выбарчай камісіі таксама была жанчына. Дадзеныя пра ўдзел прадстаўнікоў меншасцяў у органах дзяржаўнай улады адсутнічалі.

Раздзел 4. Карупцыя і недадатковая празрыстасць дзяржаўных органаў

За службовую карупцыю закон прадугледжвае крымінальную адказнасць, і ўлады рэгулярна пазбаўлялі волі афіцыйных асобаў, якія, як меркавалася, былі замешаныя ў карупцыйных справах, аднак у справах адзначалася, што службовыя асобы працягвалі ўдзельнічаць у

карупцыйнай дзейнасці. Паказальнікі эфектыўнасці дзяржаўнага кіравання Сусветнага банка сведчылі пра тое, што карупцыя ў краіне ўяўляла сабой сур'ёзную праблему.

17 ліпеня Прэзідэнт Лукашэнка падпісаў антыкарупцыйны закон, які, паводле звестак, узмацняе існыя рэгуляцыі па барацьбе з карупцыяй. Паводле змененага закона, фізічным асобам, звольненым за карупцыю больш нізкага ўзроўню, выносіцца пяцігадовая забарона на працу ў дзяржаўных установах, у той час тыя, хто, як устаноўлена, здзейсніў больш сур'ёзныя злоўжыванні, адхіляюцца ад дзяржаўнай занятасці на нявызначаны тэрмін. Закон таксама дазваляе канфіскацыю маёмасці на суму больш чым 25% гадовага даходу дзяржаўнага служачага. Папраўкі таксама ўводзяць палажэнні, якія тычацца грамадскага маніторынгу захадаў урада па барацьбе з карупцыяй.

Карупцыя. Згодна з афіцыйнымі крыніцамі, большасць карупцыйных справаў тычылася вымагальніцтва і атрымання хабару, махлярства і злоўжывання ўладай, хоць, як паведамлялася, такіх праяваў карупцыі ў працэсе штодзённага ўзаемадзеяння паміж грамадзянамі і дзяржаўнымі служачымі ніжэйшага звання, як гэта ні дзіўна, звычайна не назіралася.

Адсутнасць незалежнай судовай сістэмы і органаў правапарадку, недастатковы падзел паўнамоцтваў і пераслед незалежнай прэсы, у значнай ступені пазбаўленай права ўзаемадзеяння з непразрыстым дзяржаўным бюракратычным апаратам, фактычна прывялі да немагчымасці вызначыць маштабы карупцыі або весці з ёй эфектыўную барацьбу.

Генеральная пракуратура адказвае за арганізацыю і каардынацыю дзейнасці па барацьбе з карупцыяй, уключна з кантролем над апэратыўна-пошукавымі мерапрыемствамі, аналізам эфектыўнасці прынятых мераў, наглядам за ўдзельнікамі і распрацоўкай нарматыўных актаў.

Генеральная пракуратура, спасылаючыся на папярэдняе расследаванне праваахоўнымі органамі карупцыйных злачынстваў, паведаміла, што са студзеня па травень справаздачнага года судамі было разгледжана 533 карупцыйныя справы ў параўнанні з 406 выпадкамі за той самы перыяд у 2014 годзе. Найбольш карумпаванымі сектарамі былі дзяржаўнае кіраванне і закупкі, прамысловасць, будаўнічая галіна, ахова здароўя і адукацыя.

Генеральны пракурор Аляксандр Канюк паведаміў 20 лютага, што ўлады правялі расследаванне 1 326 карупцыйных злачынстваў у 2014 годзе. З іх 494 - выпадкі хабарніцтва, 411 – крадзяжы і 256 – злоўжыванне службовымі паўнамоцтвамі.

Цягам справаздачнага года былі шматлікія выпадкі судовага пераследу па факце карупцыі, але судовы пераслед заставаўся выбарачным, непразрыстым і (у некаторых выпадках) палітычна матываваным. 15 красавіка па абвінавачанні ў перавышэнні службовых паўнамоцтваў і некалькіх выпадках хабарніцтва пасля арышту ў жніўні 2013 года пры атрыманні \$1 000 хабару Мінскі раённы суд прысудзіў двух былых высокапастаўленых чыноўнікаў Упраўлення адвакатуры і ліцэнзавання юрыдычнай дзейнасці Міністэрства юстыцыі да васьмі і чатырох гадоў турэмнага зняволення адпаведна з канфіскацыяй маёмасці. Суд таксама забараніў ім займаць любую дзяржаўную пасаду на працягу пяці гадоў пасля вызвалення. Абодва чыноўнікі былі адказныя за палітычна матываванае адхіленне адвакатаў у 2011 годзе ад справаў, звязаных з акцыямі пратэсту пасля прэзідэнцкіх выбараў 2010 года.

18 чэрвеня суд у Мінскай вобласці прысудзіў былога намесніка міністра лясной гаспадаркі Фёдара Лісіцу да пяці гадоў па абвінавачанні ў карупцыйнай дзейнасці. Суд таксама пастанавіў канфіскаваць яго маёмасць і забараніў яму займаць дзяржаўныя пасады цягам пяці гадоў пасля вызвалення. Міліцыя арыштавала чыноўніка ў красавіку 2014 года.

4 снежня, як паведамлілі дзяржаўныя СМІ, Прэзідэнт Лукашэнка памілаваў і вызваліў ад крымінальнай адказнасці былога высокапастаўленага чыноўніка Аددзела адукацыі горада Магілёва, якому пагражала да сямі гадоў пазбаўлення волі па абвінавачанні ў карупцыйных злачынствах. Абвінаваўцы сцвярджалі, што ён афіцыйна кампенсавалі нанесеныя дзяржаве страты ў "падвойным ці патройным" памеры і быў вызвалены з-пад следства.

Раскрыццё фінансавай інфармацыі. Заканадаўствам аб барацьбе з карупцыйнай прадугледжана раскрыццё звестак аб даходах і маёмасці прызначаных або абраных на дзяржаўныя пасады асобаў, іх жонак ці мужоў, а таксама сваякоў, якія дасягнулі паўнагадовага ўзросту і працягваюць пражываць разам з імі. Згодна з законам, спецыялізаваныя падраздзяленні па барацьбе з карупцыйнай у складзе Генеральнай пракуратуры, КДБ і Міністэрства ўнутраных спраў адсочваюць і кантралююць дзейнасць па барацьбе з карупцыйнай, а генеральны пракурор і ўсе іншыя пракуроры ўпаўнаважаны ажыццяўляць нагляд за прымяненнем антыкарупцыйнага закона. гэтыя дэкларацыі не былі даступнымі для шырокай грамадскасці. Выключэннем з'яўляюцца кандыдаты, якія бяруць ўдзел у прэзідэнцкіх, парламенцкіх і муніцыпальных выбарах. За невыкананне закона прадугледжаны адміністрацыйныя санкцыі і дысцыплінарныя спагнанні.

Доступ грамадскасці да інфармацыі. Заканадаўства, палітыка ўрада і прэзідэнцкія ўказы сур'ёзна абмяжоўвалі доступ грамадскасці да ўрадавай інфармацыі. Грамадзяне мелі пэўны доступ да некаторых катэгорыяў інфармацыі, якая захоўваецца ў дзяржаўных базах дадзеных і на вэб-сайтах, аднак значная частка такой інфармацыі была або неактуальнай, або няпоўнай.

Раздзел 5. Стаўленне органаў улады да расследаванняў меркаваных парушэнняў правоў чалавека, праводзімых міжнароднымі і недзяржаўнымі арганізацыямі

У краіне дзейнічала вялікая колькасць мясцовых праваабарончых НДА, хоць улады нярэдка дэманстравалі ў дачыненні да іх і да іх дзейнасці варожае стаўленне, не супрацоўнічалі з імі і не рэагавалі на іх заявы.

Дзве вядомыя праваабарончыя НДА – Беларускі Хельсінскі камітэт (БХК) і Цэнтр прававой трансфармацыі – мелі рэгістрацыю. Урад адмаўляў у рэгістрацыі іншым арганізацыям, тым самым ставячы іх пад пагрозу парушэння Крымінальнага кодэкса, паводле якога стварэнне незарэгістраванай арганізацыі і ўдзел у любой яе дзейнасці кваліфікуецца як злачынства. Закон таксама забараняе грамадзянам дзейнічаць ад імя незарэгістраваных НДА. Тым не менш, цэлы шэраг незарэгістраваных НДА, у тым ліку “Вясна”, камітэт абароны рэпрэсаваных “Салідарнасць”, “Праваабарончы альянс” і “Прававая дапамога насельніцтву”, працягвалі сваю дзейнасць.

Улады ажыццяўлялі пераслед як зарэгістраваных, так і незарэгістраваных НДА, праводзілі частыя праверкі, пагражаючы скасаваннем рэгістрацыі, а таксама, паводле звестак, кантралявалі іх перапіску, тэлефонныя размовы і запалыхвалі сваякоў лідараў і актывістаў

грамадзянскай супольнасці. Урад ігнараваў справаздачы, падрыхтаваныя праваабарончымі НДА, і рэдка сустракаўся з іх прадстаўнікамі. Дзяржаўныя сродкі масавай інфармацыі нічога не паведамлялі пра праваабарончыя НДА і іх акцыі.

21 лютага ўлады выслалі з краіны Алену Танкачову, грамадзянку Расійскай Федэрацыі, заявіўшы, што ёй не дазволена вяртацца на працягу трох гадоў. Танкачова, старшыня Цэнтра прававой трансфармацыі (іншая назва - "Lawtrend"), пастаянна пражывала ў краіне цягам 30 гадоў. Улады абвінавацілі яе ў парушэнні правілаў дарожнага руху і заявілі, што яна ўяўляе пагрозу для нацыянальнай бяспекі. Мясцовыя праваабарончыя арганізацыі сцвярджалі, што справа палітычна матываваная і што яна была выслана за сваю дзейнасць у сферы правоў чалавека.

На працягу года банкаўскія рахункі Беларускага Хельсінскага камітэта заставаліся заблакаванымі праз даўнюю падатковую запазычанасць, звязаную з замежным фінансаваннем у пачатку 2000-ых гадоў, аднак урад дазваляў БХК працаваць без аніякіх іншых перашкод.

Улады неахвотна супрацоўнічалі з міжнароднымі НДА і службовымі асобамі іншых праваабарончых арганізацый па пытаннях праваабарончай дзейнасці, і прадстаўнікі міжнародных НДА часта сутыкаліся са складанасцямі пры атрыманні дазволу на ўезд у краіну.

Улады рэгулярна ігнаравалі рэкамендацыі мясцовых і міжнародных НДА па паляпшэнні сітуацыі з правамі чалавека ў краіне і патрабаванні спыніць пераслед прадстаўнікоў НДА.

Улады маглі зачыніць любую НДА пасля вынясення толькі аднаго папярэджання аб парушэнні закона. Найбольш распаўсюджанай падставай для вынясення папярэджання і закрыцця арганізацыі была адсутнасць юрыдычнага адраса і тэхнічныя неадпаведнасці ў заяўных дакументах. Закон дазваляе ўладам зачыніць любую НДА за прыняцце такіх відаў замежнай дапамогі, якія дзяржава лічыць незаконнымі, і дазваляе Міністэрству юстыцыі ўдзельнічаць у любой дзейнасці НДА і праводзіць праверку ўсіх дакументаў НДА. НДА таксама абавязаныя штогод прадстаўляць у міністэрства падрабязныя справаздачы па сваёй дзейнасці, месцазнаходжанні офісаў, службовых асобах і агульнай колькасці сябраў.

ААН і іншыя міжнародныя арганізацыі. У ліпені Савет па правах чалавека ААН працягнуў мандат Міклаша Харашці ў якасці спецдакладчыка па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі. Цягам года Харашці падрыхтаваў два даклады па сітуацыі з правамі чалавека ў краіне. Высокапастаўленыя чыноўнікі Міністэрства замежных спраў працягвалі заяўляць, што мандат Харашці быў "палітычна матываваным" і што яго прызначэнне было зроблена "без кансультацый і ўзгаднення з боку беларускіх уладаў". Урад па-ранейшаму адмаўляўся ад любога супрацоўніцтва з місіяй спецдакладчыка, і ён не атрымаў дазволу на ўезд у краіну.

Дзяржаўныя органы, адказныя за выкананне правоў чалавека. Дзейнасць Пастаяннай камісіі па правах чалавека ў ніжняй палаце парламента была неэфектыўнай.

Раздзел 6. Дыскрымінацыя, гвалт у грамадстве і гандаль людзьмі

Закон забараняе дыскрымінацыю па расавай, палавой, моўнай прыкмеце або сацыяльным статусе, аднак урад не заўсёды забяспечваў выкананне гэтых патрабаванняў.

Жанчыны

Згвалтаванне і хатні гвалт. У цэлым закон кваліфікуе згвалтаванне як злачынства, аднак не ўтрымлівае асобных палажэнняў аб згвалтаванні сужэнцаў. Праблема згвалтаванняў існавала, але большасць жанчын не паведамляла пра іх органам праз сорам або страх, што міліцыя абвінаваціць у здарэнні саму ахвяру. Паводле дадзеных Міністэрства ўнутраных справаў, у 2014 годзе быў зарэгістраваны 141 выпадак згвалтаванняў ці спробаў згвалтаванняў.

Значнай праблемай быў хатні гвалт, і цягам года ўрад рабіў захады па яго прадухіленні, хоць і чарговы раз адклаў прыняцце комплекснага закона аб гвалце ў сям'і.

Намаганні ўрада ў барацьбе з гендарным гвалтам былі пераважна накіраваныя на прадухіленне такіх злачынстваў, а не на абарону або падтрымку пацярпелых, хоць крызісныя цэнтры і аказвалі ахвярам некаторую псіхалагічную і медыцынскую дапамогу.

Па стане на кастрычнік у дзяржаве працавала 108 крызісных прытулкаў для пацярпелых, у тым ліку ахвяраў хатняга гвалту; таксама было прынамсі 4 прытулкі для ахвяраў хатняга гвалту, якімі кіравалі НДА. Улады паведамлялі, што са студзеня па кастрычнік крызісныя цэнтры аказалі дапамогу 190 асобам, праўда, не называючы агульную колькасць ахвяраў хатняга гвалту за гэты перыяд; тым не меней, назіральнікі адзначалі недахоп адпаведнай падрыхтоўкі персаналу, кароткі тэрмін знаходжання ў прытулку, абмежаваныя працоўныя гадзіны і не вельмі бяспечнае месцазнаходжанне.

Прыняты ў 2014 годзе закон аб прадухіленні злачынстваў увёў асобнае вызначэнне хатняга гвалту і забяспечваў выкананне ахоўных прадпісанняў. Такія прадпісанні на перыяд ад трох да трыццаці дзён выносяцца ў дачыненні да асобы, якая была двойчы абвінавачаная ў здзяйсненні гвалту ў сям'і на працягу аднаго года. Паводле закона, улады павінны забяспечыць ахвяраў гвалту і асобаў, якія ўсчынілі гвалт, месцам часовага пражывання на перыяд дзеяння прадпісання. У дадатак да новага закона, кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэннях, у які былі ўнесеныя змены ў жніўні 2013 года, прадпісваў вялікія штрафы або пазбаўленне волі тэрмінам да 15 сутак за збіццё, намеранае прычыненне болю, а таксама псіхалагічных або фізічных пакутаў бліжкім чальцам сям'і. Крымінальны кодэкс не ўтрымлівае асобнага артыкула, прысвечанага хатняму гвалту.

У лістападзе паліцыя паведаміла, што са студзеня па кастрычнік было выяўлена 1 984 ахвяры хатняга гвалту, з іх 1 509 - жанчыны, 475 - мужчыны і 120 – людзі, старэйшыя за 70 гадоў. 96 ахвяраў хатняга гвалту гвалту загінулі, 169 атрымалі цяжкія цялесныя пашкоджанні. У большасці гэтых выпадкаў жанчыны казалі, што ім да таго пагражалі расправай. Акрамя таго, міліцыя правяла расследаванне па больш як 42 000 заявах аб сямейным гвалце ў перыяд са студзеня па кастрычнік. Міліцэйскі чыноўнік паведаміў, што жанчыны выступалі агрэсарамі прынамсі ў 10% усіх выпадкаў гвалту ў сям'і і неслі адказнасць за прыкладна 35% усіх забойстваў і выпадкаў нанясення цяжкіх цялесных пашкоджанняў, звязаных з сямейным гвалтам.

Улады выдалі 1 128 ахоўных прадпісанняў, у тым ліку 919 прадпісанняў крыўдзіцелям, якія павінны былі выехаць з памяшкання агульнага з ахвярай пражывання на тэрмін да 30 дзён. Акрамя таго, Кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэннях прадугледжвае вялікі штраф або

затрыманне на тэрмін да 15 дзён за збіццё блізкіх сваякоў, наўмыснае прычыненне ім болю, псіхалагічных або фізічных пакутаў.

Паводле дадзеных даследавання, апублікаванага ў 2014 годзе Фондам народанасельніцтва ААН, тры з чатырох жанчын або мужчын ва ўзросце ад 18 да 60 год паведамлялі, што з'яўляліся аб'ектамі рознага кшталту гвалту ў сваіх сем'ях. Сярод іх 76% жанчын і 76% мужчын былі ахвярамі псіхалагічнага гвалту, а 37% жанчын і 28% мужчын адчувалі на сабе эканамічны ціск. Больш чым 31% жанчын і 24,8% мужчын цягнулі ад фізічнага гвалту, а 18% жанчын і 12% мужчын паведамлялі, што іх партнёры здзяйснялі ў дачыненні да іх сексуальны гвалт. Жанчыны па-ранейшаму не жадалі паведамляць пра хатні гвалт праз страх эскалацыі гвалту, расправы над сабой або грамадскага асуджэння, не будучы ўпэўненымі ў тым, што атрымаюць адпаведную і своєчасую дапамогу. Больш за тое, яны баяліся, што, калі агрэсар будзе аштрафаваны, фінансавы цяжар ляжа на ягоную сям'ю. Мужчыны-ахвяры хатняга гвалту не паведамлялі пра выпадкі гвалту па прычыне адчування сваёй уласнай віны, праз пачуццё шкадавання да свайго крыўдзіцеля, а таксама страх перад распадам сям'і. Паводле даследавання, 12% мужчын і 29% жанчын-ахвяраў хатняга гвалту звярталіся па прафесійную дапамогу.

Захавы ўрада ў барацьбе з гендарным гвалтам былі пераважна накіраваныя на прадукцыйныя такія злачынстваў, а не на абарону або падтрымку пацярпелых, хоць крызісныя цэнтры і аказвалі ахвярам некаторую псіхалагічную і медыцынскую дапамогу. Улады не змагаліся з першапрычынамі гвалту, у тым ліку алкагалізмам, грамадскім асуджэннем і гендарнымі стэрэатыпамі.

Пераслед на сексуальнай глебе. Паводле звестак, пераслед на сексуальнай глебе быў шырока распаўсюджаны. Аднак нейкія адмысловыя заканадаўчыя палажэнні для вырашэння гэтай праблемы, акрамя палажэнняў аб забароне фізічнага гвалту, адсутнічалі.

Рэпрадукцыйныя правы. Сямейныя пары і асобныя грамадзяне маюць права вызначаць колькасць дзяцей, час іх зачатця і інтэрвалы паміж нараджэннем дзяцей, а таксама атрымліваць інфармацыю і сродкі, якія дазваляюць кантраляваць рэпрадукцыйнае здароўе без дыскрымінацыі, прымусу і гвалту. Доступ да інфармацыі па кантрацэпцыі, кваліфікаваная дапамога пры родах і ў пасляродавы перыяд былі шырока даступныя.

Дыскрымінацыя. Закон прадугледжвае роўныя правы жанчын у пытаннях валодання маёмасцю і атрымання маёмасці ў спадчыну, сямейнага права і судовай сістэмы, і ў цэлым гэты закон выконваўся.

Жаночыя арганізацыі таксама выражалі заклапочанасць з нагоды павелічэння долі жанчын, што апынуліся ва ўмовах беднаты, асабліва сярод жанчын, што маюць больш за двух дзяцей, сем'яў без бацькаў, жанчын, якія даглядаюць за сваякамі-інвалідамі або сваякамі сталага ўзросту, жанчын у сельскай мясцовасці і жанчын сталага веку.

Дзеці

Рэгістрацыя нараджэння. Грамадзянства даецца па факце нараджэння на тэрыторыі краіны або на падставе грамадзянства аднаго з бацькоў. Дзіця грамадзяніна з'яўляецца грамадзянінам незалежна ад месца нараджэння нават у тым выпадку, калі адзін з бацькоў не з'яўляецца грамадзянінам. Як правіла, нараджэнне дзяцей рэгістравалася адразу.

Адукацыя. Адукацыя ў сярэдняй школе бясплатная, абавязковая і ўсебаковая. Не мелася ніякіх істотных адрозненняў у стаўленні да хлопчыкаў і дзяўчынак і іх наведвальнасці ўрокаў.

Жорсткае абыходжанне з дзецьмі. Урад працягваў ажыццяўляць Нацыянальны план дзеянняў па паляпшэнні становішча дзяцей і аховае іх правоў на 2012—2016 гады, у тым ліку ахвяраў жорсткага абыходжання з дзецьмі, сямейнага гвалту і сексуальнай эксплуатацыі ў камерцыйных мэтах, а таксама прызнаў недахоп фінансавання і неэфектыўнасць у выкананні тых ці іншых ахоўных мераў. Пры садзейнічанні з боку НДА, якія абараняюць правы дзяцей, улады ў рамках расследаванняў або крымінальных справаў шырока выкарыстоўвалі працэдуру правядзення афіцыйнага аднаразовага інтэрв'ю ахвяраў жорсткага абыходжання з дзецьмі ў спецыялізаваных установах пад непасрэдным наглядом псіхолагаў. Суды выкарыстоўвалі запісы паказанняў, каб пазбегчы паўторнага выкліку ахвяраў жорсткага абыходжання з дзецьмі на судовыя слуханні. Выпадкі, якія закраналі правы і законныя інтарэсы непаўнагадовых, як правіла, разглядаліся больш вопытнымі суддзямі, якія валодалі досведам у галіне ўзроставай псіхалогіі, псіхіятрыі і адукацыі. Урад працягваў падтрымліваць працу рэспубліканскай тэлефоннай “гарачай лініі” па аказанні дапамогі дзецям, якая, аднак, працавала з перабоямі, і, як адзначалі незалежныя назіральнікі, прынамсі адна трэцяя частка з 2 500 званкоў на гэту лінію ў 2014-2015 гадах засталася без адказу.

Па стане на студзень па ўсёй краіне Міністэрства адукацыі падтрымлівала дзейнасць 138 сацыяльна-адукацыйных цэнтраў для непаўнагадовых ахвяраў любога кшталту гвалту ці непаўнагадовых, што апынуліся ў складаным і небяспечным становішчы. Цэнтры маглі забяспечваць пацярпелых кароткатэрміновым жыллом, прадуктамі харчавання, адзеннем, сродкамі асабістай гігіены, а таксама медыцынскай і псіхалагічнай дапамогай. Дадзеныя, датычныя колькасці ахвяраў жорсткага абыходжання з дзецьмі, якім была аказаная дапамога ў такіх цэнтрах, былі недаступныя. Агульныя медыцынскія ўстановы бясплатна аказвалі шырокі спектр медыцынскіх паслугаў ахвярам жорсткага абыходжання з дзецьмі.

Улады ўмешваліся з мэтай прадухіліць жорсткае абыходжанне з дзецьмі, выкліканае хатнім гвалтам, выявіць сем'і ў складаным становішчы, каб забяспечыць выхаванне дзяцей у прыёмных сем'ях, калі іх нельга было пакідаць з роднымі бацькамі, а таксама праводзілі актыўную прафілактычную працу. Хоць урад і павялічыў судовы пераслед асобаў, што жорстка абыходзіліся з дзецьмі, яго намаганні па ліквідацыі прычын гвалту ў дачыненні дзяцей былі недастатковымі.

Згвалтаванне або гвалтоўныя дзеянні сексуальнага характару ў дачыненні да заведама непаўнагадовай асобы караюцца пазбаўленнем волі на тэрмін да 15 год. Сексуальныя дачыненні асобы, якая дасягнула 18 год, з асобай, пра якую вядома, што яна не дасягнула 16 год, караюцца пазбаўленнем волі на тэрмін да 5 год.

Са студзеня па кастрычнік улады зарэгістравалі 193 злачынствы, звязаныя з педафіліяй, у тым ліку 18 згвалтаванняў, 74 выпадкі прымусовых дзеянняў сексуальнага характару, 87 выпадкаў

палавых актаў з непаўнагадовымі, а таксама 14 выпадкаў сексуальнага прыніжэння. Міліцыя выявіла 135 ахвяраў педافіліі, у тым ліку 58 дзяцей ва ўзросце да 14 гадоў, пераважна дзяўчынак.

Раннія і прымусовыя шлюбы: Паводле закона, мінімальны ўзрост уступлення ў шлюб для юнакоў і дзяўчат складае 18 год, хоць дзяўчаты, якія дасягнулі 14-гадовага ўзросту, могуць афіцыйна выходзіць замуж са згоды бацькоў. Паступалі звесткі пра раннія шлюбы, калі дзяўчаты, што дасягнулі ўсяго толькі 14 год, і юнакі 16-гадовага ўзросту браліся шлюбам са згоды бацькоў.

Сексуальная эксплуатацыя дзяцей: Мінімальны ўзрост, калі асоба можа ўступаць у сексуальныя стасункі па ўласнай згодзе, складае 16 год. Дзіцячая прастытуцыя заставалася праблемай. Міністэрства ўнутраных справаў у перыяд са студзеня па кастрычнік расследала 506 злачынстваў, звязаных з сексуальнай эксплуатацыяй дзяцей у камерцыйных мэтах, у тым ліку 25 выпадкаў вырабу і распаўсюду дзіцячай парнаграфіі і 6 выпадкаў, у якіх непаўнагадовыя былі ахвярамі гандлю людзьмі з мэтай сексуальнай эксплуатацыі. Закон прадугледжвае пакаранне ў выглядзе пазбаўлення волі тэрмінам да 13 год за выраб і распаўсюд парнаграфічных матэрыялаў з выявай непаўнагадовых. У цэлым гэты закон выконваўся.

Дзеці ў спецыялізаваных установах. Нейкай спецыфічнай сістэмы выяўлення выпадкаў жорсткага абыходжання з дзецьмі ў дзіцячых дамах і іншых спецыялізаваных установах не існавала. Улады адкрыта не паведамлялі пра якія-кольвечы выпадкі жорсткага абыходжання з дзецьмі ў такіх установах. Цягам справаздачнага года паступалі паведамленні пра меркаваныя выпадкі гвалту ў прёмных сем'ях. Па некаторых з гэтых выпадкаў улады распачалі расследаванне.

Міжнароднае скраданне дзяцей: Краіна ўваходзіць у лік удзельнікаў Гаагскай канферэнцыі 1980 года па грамадзянска-прававых аспектах міжнароднага скрадання дзяцей. Больш інфармацыі гл. у справаздачы Дзярждэпартаменту ЗША travel.state.gov/content/childabduction/en/legal/compliance.html, а спецыфічную інфармацыю па краіне на старонцы travel.state.gov/content/childabduction/english/country/Belarus.html.

Антысемітызм

Паводле ацэнак габрэйскіх арганізацый, ад 30 000 да 40 000 чалавек лічылі сябе габрэямі. Большасць з іх не дэманстравала рэлігійнай актыўнасці.

Праявы антысемітызму захоўваліся, аднак іх становілася ўсё меней, і ўлады час ад часу расследалі паведамленні пра такія дзеянні. Габрэйская супольнасць і актывісты грамадзянскай супольнасці выражалі занепакоенасць у сувязі з канцэпцыяй “вялікага славянскага саюза”, папулярнай сярод нацыяналістычных арганізацый, у тым ліку неанацысцкай групы “Руская нацыянальная еднасць”, якая працягвала дзейнічаць, нягледзячы на афіцыйны роспуск у 2000 годзе. На думку многіх, за актамі антысемітызму па ўсёй краіне стаялі неанацысты. Шырока ў продажы былі антысеміцкія і рускія ўльтранацыяналістычныя газеты, літаратура, DVD-дыскі і відэакасеты, імпартаваныя з Расіі. Урад не прапагандаваў цяргімасць і непрадзятае стаўленне да іншых людзей.

26 сакавіка гарадскія ўлады Светлагорска адкрылі крымінальную справу для расследавання актаў вандалізму з выявамі зорак Давіда і надпісамі “Хутка Пасха! Хутка кроў!” на шэрагу грамадскіх будынкаў па ўсім горадзе, у тым ліку на лякарні. Не паступала ніякай інфармацыі пра развіццё падзей у гэтым выпадку.

21 красавіка незалежныя журналісты паведамілі, што яны бачылі свастыкі, намаляваныя на надмагіллях габрэйскіх могілак у Горках. Карэспандэнты не падалі заяву ў міліцыю, і ўлады не пачалі расследаванне.

У снежні 2014 года ў Гомелі, як паведаміў мясцовы рабін, вандалы намалявалі свастыкі і антысеміцкія лозунгі на сценах Габрэйскага рэлігійнага і свецкага грамадскага цэнтра. Прадстаўнікі мясцовай габрэйскай супольнасці падалі заяву ў міліцыю з патрабаваннем адкрыць крымінальную справу, але да канца года ніхто з вінаватых не быў знойдзены, і справа была закрытая.

Урад не прапагандаваў цярымасць і непрадзятае стаўленне да іншых людзей. Габрэйская супольнасць і актывісты грамадзянскай супольнасці выражалі занепакоенасць у сувязі з канцэпцыяй “вялікага славянскага саюза”, папулярнай сярод нацыяналістычных арганізацый, у тым ліку неанацистскай групы “Руская нацыянальная еднасць”, якая працягвала дзейнічаць, нягледзячы на афіцыйны роспуск у 2000 годзе. На думку многіх, за актамі антысемітызму па ўсёй краіне стаялі неанацисты. Шырока ў продажы былі антысеміцкія і рускія ўльтранацыяналістычныя газеты, літаратура, DVD-дыскі і відэакасеты, імпартаваныя з Расіі.

Гандаль людзьмі

Гл. Справаздачу аб гандлі людзьмі Дзярждэпартаменту ЗША на старонцы www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Асобы з абмежаванымі магчымасцямі

Закон наўпрост не забараняе дыскрымінацыю ў дачыненні да людзей з фізічнымі, сэнсарнымі, разумовымі і псіхічнымі парушэннямі пры працаўладкаванні, атрыманні адукацыі, паветраных або іншых перавозках, доступе да медыцынскай дапамогі і іншых дзяржаўных паслугаў, і такая дыскрымінацыя была звычайнай з'явай.

Міністэрства працы і сацыяльнай абароны з'яўляецца асноўным дзяржаўным органам, адказным за абарону правоў людзей з абмежаванымі магчымасцямі. Закон патрабуе, каб транспартныя сродкі, жылыя дамы і прадпрыемствы былі даступныя для людзей з абмежаванымі магчымасцямі, аднак для людзей у інвалідных вазках або людзей з праблемамі слыху ці зроку даступнымі былі толькі нешматлікія грамадскія месцы. Паводле ацэнкі Нацыянальнай асацыяцыі інвалідаў-вазочнікаў, больш за 90% асобаў з фізічнымі парушэннямі не маглі выбрацца з кватэры без дапамогі, а дамы, у якіх яны пражывалі, не былі прыстасаваныя да іх патрэбаў. Хоць улады заяўлялі, што 30% агульнай інфраструктуры краіны былі даступныя для людзей з абмежаванымі магчымасцямі, але арганізацыі па абароне правоў інвалідаў аспрэчвалі гэтыя лічбы.

Адсутнасць у краіне магчымасцяў для самастойнага пражывання людзей з інваліднасцю не пакідала шмат для каго з іх ніякіх іншых шансаў, як толькі пражываць у дзяржаўных установах.

Ва ўсёй краіне існавала прыкладна 78 такіх устаноў, у якіх знаходзілася больш за 18 000 чалавек. Арганізацыі па абароне правоў інвалідаў паведамлялі, што якасць догляду ў гэтых установах была нізкая і што там выяўляліся выпадкі парушэння асноўных правоў чалавека, жорсткага, гвалтоўнага і неадпаведнага абыходжання і іншых парушэнняў. Улады часта змяшчалі людзей з фізічнымі і разумовымі парушэннямі ў адну і тую самую ўстанову і не забяспечвалі ні тым, ні іншым спецыялізаваны догляд.

Для людзей з абмежаванымі магчымасцямі праезд у грамадскім транспарце быў бясплатны, аднак большасць станцый мінскага метро, а таксама аўтобусная сістэма не былі дасяжныя для інвалідаў-вазочнікаў. Згодна з дзяржаўнай статыстыкай, для такіх людзей былі дасяжныя 2% грамадскай транспартнай сістэмы краіны.

Арганізацыі па абароне правоў людзей з інваліднасцю паведамлялі пра складанасці ў ажыццяўленні праваабарончай дзейнасці, звязаныя з перашкодамі ў рэалізацыі свабоды сходаў, з цензурай матэрыялаў і нежаданнем урада рэгістраваць праграмы дапамогі інвалідам (гл. раздзел 2.b.).

Праваабаронцы таксама адзначалі, што людзі з абмежаванымі магчымасцямі, асабліва асобы з парушэннямі зроку і слыху, не маглі свабодна і ў поўным аб'ёме паведамляць пра парушэнні сваіх правоў, паколькі суды часта не былі здольныя забяспечыць ім доступ у памяшканне і пераклад на мову жэстаў.

Актывіст са Светлагорска Юрый Ляшэнка, які адстойвае правы інвалідаў, 31 жніўня падаў скаргу ў Камітэт ААН па правах чалавека ў сувязі са сваім утрыманнем пад вартай за нібыта парушэнні падчас правядзення акцыі пратэсту (гл. раздзел 1с. Катаванняў ды іншых жорсткіх, бесчалавечных ці прыніжальных спосабаў абыходжання ці пакарання).

Праваабаронцы, прадстаўнікі незалежнага Беларускага свабоднага тэатра (БСТ), інваліды-вазочнікі, а таксама тыя, хто іх падтрымлівае, 23-27 снежня правялі шэраг флэшмобаў з мэтай павышэння дасведчанасці аб правах людзей з інваліднасцю, падчас якіх заяўлялі пра афіцыйную і сацыяльную дыскрымінацыю ў дачыненні да іх. 30 снежня суд у Мінску аштрафаваў прадстаўніка БСТ Міхаіла Каўко на 3,6 млн рублёў (\$ 226) за ўдзел у несанкцыянаваным мерапрыемстве.

Нацыянальныя, расавыя і этнічныя меншасці

Працягвалася дыскрымінацыя этнічных палякаў і цыганоў з боку дзяржавы і грамадства. Назіраліся таксама праявы сацыяльнай варожасці ў дачыненні да прыхільнікаў беларускай нацыянальнай культуры, якіх урад часта атасямліваў з дзеячамі дэмакратычнай апазіцыі, а Лукашэнка неаднаразова навешваў на іх цэтлік "пятай калоны".

Улады па-ранейшаму пераследавалі незалежны і незарэгістраваны Саюз палякаў Беларусі.

Працягвалася дыскрымінацыя з боку дзяржавы і грамадства ў дачыненні да цыганоў, якіх у краіне налічвалася ад 7 000 (паводле перапісу насельніцтва 2009 года) да 60 000 чалавек (паводле ацэнак цыганскай супольнасці). Цыганская супольнасць па-ранейшаму маргіналізавалася, з'яўлялася аб'ектам рознага кшталту дыскрымінацыі, мела высокі ўзровень беспрацоўя, нізкі ўзровень адукацыі, а таксама адсутнасць доступу да сацыяльных паслугаў. Як

правіла, цыганы мелі беларускае грамадзянства, але шмат у каго з іх не было пасведчання асобы і яны адмаўляліся яго атрымліваць.

Паводле незалежнага даследавання, праведзенага цыганскай супольнасцю і экспертамі дзяржаўнага Цэнтра нацыянальных культур у 2014 годзе, не болей за 2% цыганоў мелі вышэйшую адукацыю, і толькі каля 17% набывалі прафесійна-тэхнічную адукацыю пасля атрымання няпоўнай сярэдняй адукацыі. 12% цыганоў ва ўзросце пасля 10 гадоў заставаліся непісьменнымі. Толькі 9% цыганоў працавалі афіцыйна. Працягвалі паступаць асобныя звесткі пра тое, што дзеці і настаўнікі нецыганскага паходжання пераследавалі цыганскіх дзяцей, што вымушала цыганскія сем'і забіраць іх са школаў. Большасць прадстаўнікоў цыганскай моладзі не атрымлівалі закончаную сярэдняю адукацыю і не паступалі ва ўніверсітэты, хоць сітуацыя і працягвала паляпшацца, паколькі ўсё больш і больш цыганскіх дзяцей са змешаных сем'яў навучаліся ва ўніверсітэтах і атрымлівалі ступень бакалаўра, у тым ліку і ў рэгіёнах. Нейкіх спецыяльных школьных праграм для цыганоў не існавала, хоць такія праграмы былі для габрэяў, этнічных літоўцаў і палякаў.

1 красавіка на сайце буда-кашалёўскай рэгіянальнай газеты "Авангард" быў апублікаваны артыкул, які ўтрымліваў інфармацыю пра дачыненне цыганоў да злачыннай дзейнасці, а таксама папярэджанне міліцыі жыхарам паведамляць "пра падазроную дзейнасць." Мясцовыя актывісты Марыя Клімовіч і Алесь Яўсеенка выказвалі занепакоенасць з нагоды артыкула праз сродкі масавай інфармацыі.

Паводле звестак лідараў цыганскіх суполак, службы бяспекі і праваахоўныя органы адвольна затрымлівалі, пераследавалі цыганоў і атрымлівалі пра іх звесткі, у тым ліку шляхам прымусовага зняцця адбіткаў пальцаў, жорсткага абыходжання ў месцах пазбаўлення волі, а таксама абразаў па нацыянальнай прыкмеце. У сакавіку Беларускі Хельсінскі камітэт накіраваў запыт у МУС і Генеральную пракуратуру з мэтай выказаць рост заклапочанасці з нагоды парушэнняў правоў чалавека ў дачыненні да цыганоў і спыніць дыскрымінацыю з боку міліцыі. Гэтыя ўстановы, як паведамлялася, раследавалі выпадкі дрэннага абыходжання, і цыганскія лідары заяўлялі, што да канца справаздачнага года сітуацыя палепшылася, паколькі ўлады прынялі меры па прадухіленні дыскрымінацыі і працавалі ў шчыльным кантакце з цыганскімі "медыятарамі" з мэтай інтэграцыі маргіналізаваных чальцоў супольнасці. Беларускі Хельсінскі камітэт не зарэгістраваў ніводнай скаргі з боку цыганскіх суполак, пачынаючы з сакавіка месяца.

Нягледзячы на тое, што руская і беларуская мовы маюць роўны прававы статус, дзяржаўныя органы выкарыстоўвалі перадусім рускую мову. Паводле вынікаў незалежнага апытання, пераважная большасць насельніцтва карысталася рускай мовай як роднай. Паколькі ў многіх прыхільніках беларускай мовы дзяржаўныя органы бачылі палітычных апанентаў рэжыму, улады працягвалі пераслед і запалохванне адукацыйных і культурніцкіх аб'яднанняў, якія імкнуліся папулярызаваць беларускую мову; улады таксама рэгулярна адхілялі прапановы аб пашырэнні ўжывання беларускай мовы. Сітуацыя трохі палепшылася пасля таго, як Прэзідэнт Лукашэнка заявіў, што беларуская мова – гэта "нацыянальная каштоўнасць", і падчас сустрэчы з пісьменнікамі ў кастрычніку 2014 года сам загаварыў па-беларуску.

Жорсткае абыходжанне, дыскрымінацыя і праявы гвалту, звязаныя з сексуальнай арыентацыяй і палавой самаідэнтыфікацыяй

Добраахвотныя гомасексуальныя стасункі паміж дарослымі не пярэчаць закону, аднак у дачыненні да прадстаўнікоў сексуальных меншасцяў (ЛГБТГ) дыскрымінацыя была шырокараспаўсюджанай і фіксаваліся выпадкі іх пераследу.

У сувязі з абуральнымі выпадкамі пераследу ЛГБТГ-супольнасці з боку ўладаў, яе прадстаўнікі прынялі рашэнне праводзіць прыватную дзейнасць і мерапрыемствы. ЛГБТГ-арганізацыі не звярталіся да ўладаў па атрыманне дазволу на правядзенне якога-кольвечы з публічных мерапрыемстваў.

Міхаіл Пішчэўскі, малады чалавек гомасексуальнай арыентацыі, на якога напалі і жорстка збілі на выхадзе з клуба ў Мінску ў траўні 2014 года, у кастрычніку справаздачнага года памёр ад атрыманых траўмаў. Галоўны вінаваты ў нападзе Дзмітрый Лукашэвіч быў асуджаны за хуліганства і нанясенне цяжкіх цялесных пашкоджанняў у кастрычніку 2014 года і пазбаўлены волі тэрмінам на два гады і восем месяцаў. Незалежныя журналісты і праваабаронцы, якія назіралі за судовым працэсам, паведамлялі, што адказчык адкрыта абражаў пацярпелага і яго сяброў у зале суда. Лукашэвіч быў выпушчаны ў рамках праграмы ўрада аб амністыі ў верасні, адсядзеўшы ў турме, у рэшце рэшт, толькі 11 месяцаў.

Дыскрымінацыя ў грамадстве ў дачыненні да ЛГБТГ-актывістаў працягвалася пры маўклівай падтрымцы рэжыму. Міліцыянты працягвалі прыніжаць прадстаўнікоў ЛГБТГ і адмаўляліся расследаваць злачынствы, здзейсненыя супраць іх. Два чалавекі падалі скаргі, але міліцыя на працягу года адмаўлялася распачынаць расследаванне. Урад не забяспечвае трансгендарам новыя асабістыя нумары ў нацыянальным пашпарце з пазначэннем лічбы, што паказвае пол асобы. Трансгендарным асобам, паводле звестак, адмаўлялі ў працоўным месцы, як толькі патэнцыйныя працадаўцы заўважалі «неадпаведнасць» паміж асабістым нумарам і названым полам заяўніка.

Сацыяльная стыгматызацыя людзей з ВІЧ/СНІД

Дыскрымінацыя ў дачыненні да людзей з ВІЧ/СНІД з боку грамадства заставалася праблемай, а само захворванне лічылася ганебным. Упраўленне Аб'яднанай праграмы ААН па ВІЧ/СНІД заяўляла пра шматлікія звароты ВІЧ-інфікаваных людзей, якія сутыкнуліся з дыскрымінацыяй, асабліва на працоўным месцы або падчас сумоўяў пры працаўладкаванні.

Урад працягваў размяшчаць сацыяльную рэкламу, накіраваную на павышэнне інфармаванасці насельніцтва пра ВІЧ/СНІД, якая заклікала да праяўлення большай цярымасці ў дачыненні да людзей, інфікаваных гэтым вірусам.

Таксама часта паступалі паведамленні пра сямейную дыскрымінацыю ў дачыненні да асобаў з пазітыўным ВІЧ-статусам, уключаючы забаронай ВІЧ-інфікаваным ці хворым на СНІД бацькам бачыцца са сваімі дзецьмі або з патрабаваннем да чальцоў сям'і, якія мелі пазітыўны ВІЧ-статус, карыстацца асобнай пасудай. Улады таксама паведамлялі, што некалькі ВІЧ-пазітыўных дзяцей-сірот заставаліся ў прытулках праз тое, што сям'і неахвотна ўсынаўляюць або прымаюць на выхаванне дзяцей з ВІЧ/СНІД.

Раздзел 7. Права работнікаў

Свабода асацыяцыі і права на калектыўныя перамовы

Нягледзячы на тое, што закон прадугледжвае права работнікаў, за выключэннем супрацоўнікаў органаў дзяржаўнай бяспекі і ваенных, на правядзенне страйкаў, а таксама на стварэнне незалежных прафсаюзаў і ўступленне ў іх, ён усталёўвае сур'ёзныя абмежаванні на рэалізацыю гэтых правоў. Закон прадугледжвае права на арганізацыю і правядзенне калектыўных перамоваў, але не абараняе прафсаюзы ад дыскрымінацыі. Работнікі, звольненыя за прафсаюзную дзейнасць, не мелі эфектыўных сродкаў абароны сваіх правоў.

Урад жорстка абмяжоўваў дзейнасць незалежных прафсаюзаў. Падкантрольная дзяржаве Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі ўяўляе сабою самы буйны прафсаюз краіны, які налічвае, паводле дадзеных самой федэрацыі, больш за чатыры мільёны сябраў, хоць гэта яўна завышаная лічба, паколькі агульная колькасць працоўных грамадзян у краіне складае прыкладна чатыры мільёны. Гэта арганізацыя шмат у чым нагадвала сваіх савецкіх папярэдніц і служыла механізмам кантролю і размеркавання льготыў. Беларускі кангрэс дэмакратычных прафсаюзаў (БКДП), у склад якога ўваходзілі чатыры прафсаюзы і прыкладна 10 000 сябраў незалежных прафсаюзаў, з'яўляўся найбуйнейшай галаўной арганізацыяй незалежных прафсаюзаў, аднак праз жорсткі кантроль з боку дзяржавы над рэгістрацыйнымі патрабаваннямі і грамадскімі дэманстрацыямі гэтаму аб'яднанню было складана арганізоўвацца, пашырацца і страйкаваць.

Празмерна жорсткія рэгістрацыйныя патрабаванні, згодна з якімі любы новы прафсаюз павінен быў мець вялікую колькасць сябраў і супрацоўнічаць з працадаўцам, працягвалі выступаць сур'ёзнай перашкодай на шляху стварэння прафсаюзаў. Улады па-ранейшаму процістаялі спробам работнікаў выйсці з афіцыйнага прафсаюза і далучыцца да незалежнага.

Кіраўніцтва кампаній і мясцовыя ўлады перашкаджалі спробам работнікаў арганізоўваць страйкі, у многіх выпадках абвешчваючы іх незаконнымі. Прававыя патрабаванні да правядзення страйкаў былі высокія. Так, страйкі могуць праводзіцца толькі праз па меншай меры тры тыдні пасля беспаспяховай спробы прафсаюза і працадаўцы ўрэгуляваць спрэчку. Акрамя таго, мінімальная колькасць работнікаў павінна працягваць працу падчас страйку. Аднак гэтыя патрабаванні фактычна не мелі ніякага значэння, паколькі прафсаюзы, якія прадстаўлялі інтарэсы амаль усіх работнікаў, знаходзіліся пад кантролем урада. Дзяржаўныя органы і кіраўніцтва дзяржаўных прадпрыемстваў рэгулярна ўмешваліся ў дзейнасць прафсаюзаў і перашкаджалі спробам работнікаў арганізоўваць калектыўныя перамовы, у некаторых выпадках беспадстаўна спыняючы дзеянне калектыўных дамоваў. Сябраў прафсаюзаў, што ўдзельнічалі ў не дазволенах уладамі грамадскіх дэманстрацыях, арыштоўвалі і затрымлівалі. Праз пастаянную атмасферу рэпрэсій і страху пазбаўлення волі прафсаюзы цягам года правялі ўсяго некалькі грамадскіх дэманстрацый.

Папраўкі ў закон “Аб масавых мерапрыемствах”, прынятыя ў 2011 годзе, па-ранейшаму жорстка абмяжоўвалі правядзенне дэманстрацый, мітынгаў і іншых публічных акцый, што ў сваю чаргу абмяжоўвала права прафсаюзаў на арганізацыю і правядзенне страйкаў. У чэрвені міжнародныя арганізацыі па абароне правоў работнікаў зноў заклікалі ўрад да выканання даўніх рэкамендацый датычна сур'ёзных выпадкаў дыскрымінацыі прафсаюзаў і пастаянных перашкодаў у іх рэгістрацыі.

Урад працягваў рабіць захады па ўздзеянні на незалежныя прафсаюзы, спыненні іх актыўнасці або яе пераводу пад поўны кантроль дзяржавы. Сярод такіх захадаў былі частыя адмовы ў

працягненні працоўных дамоваў з сябрамі незалежных прафсаюзаў, а таксама адмовы ў рэгістрацыі незалежных прафсаюзаў. Паводле паведамленняў лідара БКДП Аляксандра Ярашука, з моманту прыняцця ў 1999 годзе дэкрэта, які ўвёў патрабаванні аб рэгістрацыі прафсаюзаў у дзяржаўных органах, не быў створаны ніводзін незалежны прафсаюз. Работаўнікаў, якія лічыліся “прыроджанымі лідарамі” ці ўдзельнічалі ў працы НДА або ў апазіцыйнай палітычнай дзейнасці, за такую дзейнасць улады рэгулярна звальнялі з працы.

У жніўні адміністрацыя Бабруйскага завода трактарных дэталей і агрэгатаў звольніла сябра Свабоднага прафсаюза Акану Кернажыцкую, нягледзячы на 19 гадоў добрай працы і пасля звароту ў мясцовую адміністрацыю. Яна лічыць, што была звольнена з працы за свой актыўны ўдзел у прафсаюзнай дзейнасці. Адміністрацыя завода звольніла 55-гадовага сябра незалежнага прафсаюза Анатоля Патаповіча пасля заканчэння 13 верасня тэрміну яго працоўнага кантракту. Кіраўніцтва завода ў прыватнай гутарцы дала ясна зразумець, што ён страціў працу праз свой удзел у незалежным прафсаюзе. Пачынаючы з 2014 года, з Бабруйскага завода было звольнена больш за дзясятка актывістаў незалежнага прафсаюза.

Улады і дзяржаўныя прадпрыемствы працягвалі аказваць ціск на незалежныя прафсаюзы і адмаўляць ім у праве на падпісанне калектыўных дамоваў.

Урад патрабаваў ад дзяржаўных служачых, у тым ліку работаўнікаў дзяржаўных прадпрыемстваў, якія складалі прыкладна 80% ад усёй працоўнай сілы краіны, падпісваць кароткатэрміновыя працоўныя дамовы. Нягледзячы на тое, што такія дамовы могуць заключацца на тэрмін да пяці год, большасць з іх заканчвалася праз адзін год, што дазваляла ўладам звальняць супрацоўнікаў шляхам адмовы ў працягненні дамовы з імі. Многія сябры незалежных прафсаюзаў, палітычных партый і арганізацый грамадзянскай супольнасці згубілі праз такую практыку свае працоўныя месцы. Пастанова ўрада прадугледжвае магчымасць падпісання з работаўнікамі працоўных дамоваў на неакрэслены тэрмін пасля пяці год добрай працы работаўніка. Дадзеная пастанова абмяжоўвае права працадаўцы падпісваць дамовы на неакрэслены тэрмін да сканчэння пяці год з моманту ўладкавання на працу. Гэта палажэнне не прымяняецца ў дачыненні да дзяржаўных служачых і іншых катэгорый работаўнікаў, з якімі па-ранейшаму падпісваліся абавязковыя дамовы.

Сябры апазіцыйных палітычных партый і дэмакратычныя актывісты часам сутыкаліся са складанасцямі пры пошуку працы ў сувязі з ціскам уладаў на працадаўцаў з мэтай прымусіць іх адмовіцца заангажаванасці і палітычнай дзейнасці. Так, напрыклад, у студзені замежнае прадпрыемства “Мінаўта” ў Лагойску не працягнула кантракт з актывістам Беларускага народнага фронту Змітром Шэвелем.

У снежні 2014 года Лукашэнка падпісаў Дэкрэт №5 “Аб ўзмацненні патрабаванняў да кіроўных кадраў і работаўнікаў арганізацый”, які, як заяўлялі ўлады, быў накіраваны на выкараненне “безгаспадарчасці”, умацаванне дысцыпліны і спыненне фактаў працаўладкавання нядобрасумленых кіроўнікоў на новыя пасады. Акрамя таго, дэкрэт дае права кіроўнікам скарачаць стымулюючыя выплаты супрацоўнікам (якія часта складаюць большую частку заробку), а працэдура звальнення работаўнікаў становіцца больш спрошчанай. Юрыст незалежнага прафсаюза паведаміў прэсе, што з прыняццем гэтага дэкрэта ў работаўнікаў застаецца яшчэ меней правоў, чым раней.

в. Забарона на выкарыстанне прымусовай або паднявольнай працы

Закон забараняе ўсе формы прымусовай або паднявольнай працы, але на практыцы ўрад не забяспечваў эфектыўнае выкананне яго палажэнняў.

Красавіцкі дэкрэт прэзідэнта “Аб прадухіленні сацыяльнага ўтрыманства”, накіраваны на тое, каб прымусіць асобаў знайсці сабе працу, усталёўвае дадатковы збор для тых, хто на працягу года працаваў менш за шэсць месяцаў. Памер збору складае 3,6 млн рублёў (\$200) у год у залежнасці ад таго, колькі яны заплацілі ў выглядзе падаткаў падчас працы. Дэкрэт тычыцца ўсіх жыхароў, якія пастаянна пражываюць у краіне, за выключэннем пенсіянераў сталага веку, непаўнагадовых згодна з заканадаўствам, людзей з інваліднасцю і некаторых іншых групаў насельніцтва. 19 лістапада ніжняя палата парламента ўвяла штрафныя санкцыі за нявыплату так званага збору на “сацыяльнае ўтрыманства”, якія вар’іруюцца ад штрафу і да кароткачасовага арышту з прыцягненнем да выканання грамадска карысных работ.

Асобна мінскія ўлады 29 траўня прынялі рашэнне, якое патрабуе ад афіцыйна зарэгістраваных беспрацоўных удзельнічаць у аплатных грамадскіх паслугах два дні ў месяц з траўня па верасень і адзін дзень у месяц з кастрычніка па снежань у 2015 годзе; у адваротным выпадку ім будзе перапынена выплата дапамогі па беспрацоўі памерам у 180 000 рублёў (\$11) у месяц. Асобы з абмежаванымі магчымасцямі, адзінокія бацькі і бацькі трох і болей дзяцей, а таксама бацькі дзяцей з абмежаванымі магчымасцямі і ва ўзросце да 18 гадоў былі вызваленыя ад выканання гэтай працы. Паступалі паведамленні пра тое, што тыя, хто працаваў на зборы ўраджаю, атрымлівалі ў жніўні за дзень працы па 120 000 рублёў (\$7,5).

Заканадаўства, датычнае прымусовай працы, рэдка выконвалася, а рэсурсы і інспекцыі, накіраваныя на выяўленне прымусовай і паднявольнай працы, былі мінімальнымі і недастатковымі для прадухілення парушэнняў. Пакаранні за гэтыя парушэнні вар’іраваліся ад канфіскацыі маёмасці і да 5-15 гадоў пазбаўлення волі. Урад рэдка выяўляў ахвяраў гандлю людзьмі, і судовы пераслед асобаў, адказных за выкарыстанне прымусовай працы, заставаўся нязначным. Дзейнасць урада па прадухіленні і барацьбе з прымусовай працай у краіне не паляпшалася.

Выпадкі прымусовай працы сустракаліся ў дачыненні да мужчын, жанчын і дзяцей. Урад забараняў работнікам дзяржаўных дрэваапрацоўчых заводаў і звязаных з імі праектаў па мадэрнізацыі прадпрыемстваў звальняцца без дазволу кіраўніцтва пад пагрозай накладання значных штрафных санкцый, такіх як вяртанне грошай, атрыманых у выглядзе прэміі і матэрыяльнай дапамогі.

Улады працягвалі практыку правядзення суботнікаў, падчас якіх супрацоўнікі ўрадавых структур, дзяржаўных прадпрыемстваў і многіх прыватных кампаній працавалі ў суботу і перадавалі заробленыя сродкі на фінансаванне дзяржаўных сацыяльных і іншых праграм. Працадаўцы і ўлады запалохвалі і штрафавалі тых работнікаў, што адмаўляліся браць удзел у суботніках.

Паступалі паведамленні пра тое, што ўлады прымусалі прызваных на ваенную службу асобаў выконваць не звязаную з ёй працу.

Праца ў месцах пазбаўлення волі была супастаўная з прымусовай працай. Былыя зняволеныя паведамлялі, што іх штомесячны заробак не перавышаў 30 000 – 40 000 рублёў (\$1,88-2,51). Высокапастаўленыя чыноўнікі Генеральнай пракуратуры і Міністэрства ўнутраных справаў 28 лістапада заявілі, што прынамсі 97% усіх працаздольных зняволеных працавалі ў месцах пазбаўлення волі, як таго патрабуе закон, за выключэннем пенсіянераў і людзей з абмежаванымі магчымасцямі, і што праца ў турме была важнай і карыснай для мэтай рэабілітацыі і рэінтэграцыі зняволеных. Улады таксама працягвалі выкарыстоўваць бясплатную сельскагаспадарчую працу, накіроўваючы студэнтаў універсітэтаў і старшакласнікаў на дапамогу земляробам у сезон збору ўраджаю.

Гл. таксама справаздачу Дзярждэпартаменту ЗША аб гандлі людзьмі па адрасе www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

с. Забарона на выкарыстанне дзіцячай працы і мінімальны ўзрост для працаўладкавання

Мінімальны ўзрост для працаўладкавання складае 16 год, аднак дзеці, якія дасягнулі 14 год, могуць падпісаць працоўную дамову з пісьмовай згоды аднаго з бацькоў або законнага апекуна. Паводле паведамленняў, Генеральная пракуратура забяспечвала выкананне гэтага закона. Непаўнагадовых, якія не дасягнулі 18-гадовага ўзросту, дазваляецца прымаць на працу, якая не ўяўляе для іх ніякай небяспекі, але забараняецца прыцягваць да працы ў звышурочны час, у выходныя дні або дзяржаўныя святы. Праца не павінна наносіць шкоду здароўю дзяцей або перашкаджаць іх навучанню.

Урад у цэлым выконваў гэтыя законы, а штрафы былі дастатковыя, каб стрымліваць большасць з парушэнняў. Тым не менш, школьнікаў часам прымушалі дапамагаць мясцовым калгасам з уборкай ураджаю ў перыяд са жніўня па кастрычнік.

д. Дыскрымінацыя ў пытаннях працаўладкавання і занятасці

Закон забараняе дыскрымінацыю на падставе расы, гандару, мовы або сацыяльнага статусу. Гэтае заканадаўства не мае непасрэднага дачынення да працаўладкавання ці занятасці. Урад не забяспечваў эфектыўнае выкананне гэтых законаў. Дыскрымінацыя ў пытаннях працаўладкавання і занятасці адбывалася па прыкмеце этнічнай і гандарнай прыналежнасці, інваліднасці, мовы, сексуальнай арыентацыі або гандарнай ідэнтычнасці, а таксама ў дачыненні да людзей з ВІЧ-позітыўным статусам (гл. раздзел 6).

Закон патрабуе роўнай аплаты за роўную працу, аднак гэтае палажэнне рэгулярна не выконвалася, і міністр працы і сацыяльнай абароны насельніцтва 18 жніўня заявіла, што жанчыны ў сярэднім атрымлівалі на 33% менш, чым мужчыны. Камітэт таксама адзначаў, што ў сярэднім мужчыны знаходзілі новую працу на працягу аднаго месяца, а жанчыны шукалі працу цягам прыкладна двух месяцаў.

Вельмі абмежаваная колькасць жанчын была прадстаўлена ў вышэйшым эшалоне кіраўніцтва або ўрада, большасць жа была сканцэнтраваная ў нізкаплатным дзяржаўным сектары. Хоць закон і дае жанчынам права на тры гады дэкрэтнага адпачынку з забеспячэннем працоўнага месца па вяртанні, працадаўцы часта абыходзілі пытанні абароны занятасці, падпісваючы з жанчынамі кароткатэрміновыя кантракты, а затым адмаўляліся іх працягваць у выпадку, калі жанчына зацяжарвала.

Забарона ўрада на даўжэйшы за сем гадзінаў працоўны дзень для людзей з абмежаванымі магчымасцямі, паводле звестак, прыводзіла да таго, што кампаніі неахвотна бралі іх на працу.

Мясцовыя НДА паведамлялі, што да 85% людзей з абмежаванымі магчымасцямі былі беспрацоўныя. Улады забяспечвалі мінімальную сацыяльную дапамогу для асобаў з абмежаванымі магчымасцямі, а пры разліку пенсій не ўлічвалі інваліднасць. Прадстаўнікі паралімпійскіх камандаў краіны атрымлівалі палову заробку і прызавога ўзнагароджання ў параўнанні са спартоўцамі без інваліднасці.

d. Прымальныя ўмовы працы

Па стане на 1 студзеня мінімальны памер штомесячнай аплаты працы ў краіне складаў 2,1 млн рублёў (\$132). У верасні сярэдні памер штомесячнай аплаты працы быў роўны 6,86 млн рублёў (\$430). Па стане на 1 лістапада ўсталяваны ўрадам пражытачны мінімум складаў 1,57 млн рублёў (\$98) у месяц на аднаго чалавека.

Закон вызначае стандартны працоўны тыдзень працягласцю ў 40 гадзін і прадугледжвае не менш за адзін 24-гадзінны перапынак штотыдзень. Закон прадугледжвае абавязковую аплату звышурочнай працы і працы ў выходныя дні, а таксама абмяжоўвае звышурочную працу 10 гадзінамі цягам тыдня, пры гэтым агульная працягласць звышурочнай працы не можа перавышаць 180 гадзін у год.

Закон усталёўвае мінімальныя стандарты бяспекі ўмоваў працы і аховы здароўя працоўных, аднак працадаўцы часта ігнаравалі гэтыя стандарты. Працоўныя многіх заводаў цяжкага машынабудавання часта не насілі мінімальны ахоўны рыштунак. Дзяржаўныя працоўныя інспекцыі не мелі дастатковых паўнамоцтваў, каб прымусіць працадаўцу да выканання нормаў аховы працы, і часта ігнаравалі парушэнні.

Міністэрства працы і сацыяльнай абароны забяспечвала выкананне гэтых законаў. Інфармацыя пра рэсурсы, інспекцыі, ліквідацыю наступстваў і пакаранне не была дасяжная. Урад паведамляў, што прыкладна 400 000 чалавек былі занятыя ў ценявой эканоміцы. Заканадаўства не распаўсюджвалася на работнікаў ценявога сектару.

Паводле інфармацыі міністэрства, у перыяд са студзеня па чэрвень 63 чалавекі загінулі на працоўных месцах. Міністэрства паведаміла, што большасць няшчасных выпадкаў на працоўных месцах адбыліся ў галіне цяжкага машынабудавання і былі выкліканы неасцярожнасцю, неадпаведнымі ўмовамі працы, няспраўнасцю абсталявання, а таксама дрэннай падрыхтоўкай і інструктажам.

Закон не прадугледжвае права работнікаў на адмову ад працы ў небяспечных або шкодных для здароўя ўмовах без рызыкі страціць працоўнае месца.